

„BISER“ izlazi dva puta
mjesečno. -----

Pretpлата na „Biser“
iznosi za društva K 10—;
za učenike i muallime
K4—; a za ostale K 8—
na godinu.

BISER

Za oglase plaća se prvi
put za cijelu stranu 20, za
pola 10. za osminu 3, a za
šesnaestinu 1 50 kruna. Sli-
jedeća uvrštenja uz popust.
Za prijevode oglasa iz jed-
noga jezika u drugi računa
se 8 kruna po stranici

LIST ZA ŠIRENJE ISLAMSKE PROSVJETE.

Innemel-muminune ichvetun!

El-islam u jalu ve la jula alejhi!

Pojedini brojevi 30 helera. Rukopisi se ne vraćaju.

- Neplaćena se pisma ne primaju, =====

PLATIVO I UTUŽIVO U
Mostaru.

Sve što se tiče administracije i uredništva lista

slati na adresu: „BISER“, Mostar (Hercegovina)

3. i 17. Rebi-ul-ahar 1332.

M O S T A R

1. i 15. marta 1914.

H. Mehmed Džemaluddin ef. Čaušević, reis-ul-ulema.

Naš novi reis-ul-ulema presvijetli gosp. Hadži M. Džemaludin ef. Čaušević, čiju sliku donosimo, rodio se je u selu Arapuši kraj Bos. Krupe, godine 1285. po hidžri od oca Ali ef., koji bijaše poznat među narodom pod imenom Ali-hodža. Početne je nauke učio kod kuće pred svojim ocem. Kasnije je otišao u Bihać u medresi, gdje je učio pred tadanjim muderrisom i muftijom merhum H. Ahmed-Sabit ef. Ribićem, koji bijaše poznat među svijetom pod imenom „Širazija“.

Godine 1303. po h. otišao je u Carigrad, gdje je provodeći vrijeme u nauci boravio sve do g. 1320. Kroz to vrijeme je učio meoreske dersove i to najprije pred rahmetli Salih ef. Tokat-lijom, a po smrti ovoga prešao je na ders merhum H. Hasan Husni ef, pred kojim je 1318. i idžazet (veniam legendi) uzeo. Pred H. Hasan-Husni ef. je dakle učio jutarnje dersove, dok je popodnevnne (iĉindijske) predmete slušao od Nevšeherli H. Ali ef. sadašnjeg ders-vekjila u Carigradu. Napose je tefsir i hadis učio pred glasovitim alimom rahmetli H. Smail ef. Manastirlijom, arapsku književnost (edebijjati arebijje) pred čuvenim učenjakom, merhum H. Halis ef.

bivšim ders-večilom, a perzijski jezik pred merhum Mevlevi H. Muhamed-Esad-dedetom.

Godine 1315. položivši prijamni ispit s odličnim uspjehom stupi u pravnički fakultet carigradskog sveučilišta, koji 1320. svrši, a zadnje rigoroze g. 1321. položio s odličnim uspjehom

U vrijeme kad je po svršenim naukama u mektebi hukuku (pravnom fakultetu) polagao zadnje ispite, a tako isto i na godinu prije dolazio je u Sarajevo i u Begovoj džamiji je preko

cijelog ramazana držao vaz u nasihat, koji ga je visoko podignuo u očima naroda i pribavio mu opće poštovanje. — Kad je zadnji puta dolazio, umre mu otac i on zbog nekih kućnih i inih prilika privoli da ostane u Bosni, makar da ga je čekala veoma dobra budućnost u turskoj imperiji Tako izrazivši nekim svojim prijateljima želju da ostane u do-

movini, vrati se u Carigrad, da položi još nekoje ispite. Prijatelji mu pak isposlušuju to da je u septembru god. 1903. bio imenovan namjesnim učiteljem arapskog jezika na velikoj gimnaziji u Sarajevu. U tome je svojstvu služio samo dvije godine, jer u februaru god 1905. bude imenovan članom ulema medžlisa. To je

zvanje obnašao sve do god. 1910., kad je u februaru bio imenovan profesorom šeriatske sud. škole u VIII. dnevnom razredu. Koncem jula god. 1912 bio je riješen od službovanja na vlastitu molbu, na što ga je potaklo osvjedočenje o zapostavljenju, protiv čega se je borio svim zakonskim sredstvima.

Svojim vazom u Begovoj džamiji kroz dva ramazana naš je novi reis ef. pokazao, da je ne samo dobar alim sa dubokom vjerskom naobrazbom, nego i čovjek duboka pogleda na svijet, savremen i napredan. Dok su drugi vazizi običavali na ćursovima govoriti samo o ahiretu, dotle je naš novi reis ef. imajući na vidu hadisi šerif: „Nije megju vama najbolji onaj, koji napusti ovaj svijet porad onog drugog niti onaj, koji napusti onaj svijet porad ovoga, nego je najbolji onaj, koji uzme i od ovoga i od onoga“, bodrio svijet i na rad za ovozemni život, ističući njegovu neophodnu potrebu. Na ljenčarenje je udarao kao na zlo, koje je izvor mnogim nevaljaštvima. — Uvigjajući prijeku potrebu obrazovanja, a videći koliko naš svijet zazire od škola, svakom prilikom je a osobito prigodom vaza poticao narod na to, da školuje svoju mladež.

Potrebu rada, a nevaljanost ljenčarenja, o čemu je u svojim vazovima govorio, pokazao je i djelom, kad je došao u ulema medžlis kao član njegov. Ured tadanjeg ulema medžlisa — ako se može tako nazvati — bijaše posve zapušten, pravije rečeno: nije ni bio nikad uregjen. H. Džemaluddin ef je, kad je tamo došao, uredio kancelariju i dao nekog života tome mrtvom tijelu, te se od tad moglo vidjeti da se tamo neko miče i ponešto se raduka.

Kad je H. Džemaluddin ef. po svršenim naukama došao u Bosnu, brzo je svojim pronicavim okom uvidio, u čemu se nalazi njegov millet, što se tiče vjerskog znanja i odgoja, Videći, da mu je millet u tome na najnižem stepenu, odlučio se je potražiti načina, kojim bi mu se pomoglo i poraditi na njegovom prosvjećenju. Došao je na misao, da se pismenost megju islamskim narodom može brzo raširiti jedino pomoću arapskog pisma, koje bi se malo dotjeralo za naš jezik, a poznavanje vjere samo onda, ako se vjerske knjige budu pisale na

našem jeziku i iz njija se učilo u mektebima i inače. Da postigne prvu svrhu, uspio je kod islamske dioničke štamparije, da nabavi arapski hurufat sa posebnim znacima, koji manjkaju u arapskom jeziku, a u našem se čuju. Za tim je pokrenuo list „Tarik“, koji donosaše vjerske, političke i poučno-zabavne sastavke. Izdavao je osim toga „Mekteb“ salnamu dvije godine s raznolikim sadržajem. Da se što bolje raširi poznavanje vjere dao je po nekim mlagjim silama napisati na našem jeziku nekoliko vjerskih kjitaba i štampao ih arapskim pismenima na svoj riziko.

Provodeći plan, što ga je sam osnovao da postigne istaknuti cilj, nailazio je na velike poteškoće. Udarao je na silan otpor sa raznih strana i pokušavalo se omesti mu rad, bacajući mu pod noge razne klipove. Pri tome se nije razabiralo, kojih se treba sredstava latiti. Napadaji, grdnje, objede, to bijaše oružje protivnika. Megjutim se g. Čaučević ni na što nije obazirao i izgledaše, kao da ga protivnički napadaji sve više podsticahu na započeti rad. Inicijativom g. Čauševića su se za starog ulema medžlisa počeli inspicirati mektebi, medrese itd. Tako je H. Dž. ef. inspicirajući spomenute zavode imao priliku proputovati veći dio naše domovine i svojom pronicavošću temeljito proučiti prilike pojedinih mjesta i upoznati se sa narodom, odnosno upoznati njegovu psihu. Našeg novog reis-ul-ulemu — osim njegove dobre alimske spremljenosti i upućenosti u mnogo koješta i izvan vjersko orijentalnih znanosti — kite mnoge vrline. Već iz gornjih redova vidjesmo, da je radin, agiln i ustrajan, da ne umije klonuti, te da se ne obazire na to, šta će mu ko reći i hoće li se njegov pothvat od svijeta begendisati. Bar se je do sada takvim pokazao. Ta su pak svojstva uz nužnu spremu i raoralno-religijozno vladanje od neophodne potrebe za jednog našeg reis-ul-ulemu. U dokaz njegove marljivosti — a i talenta — neka posluži slijedeći primjer: Kad je istom došao iz Carigrada, bio je kao i druge naše hodže, koji učiše u Stambolu, slabo poznavao naš jezik. Svojom marljivošću i talentom brzo je došao dotle, da je naučio ne samo lijepo i pravilno govoriti, nego još i pisati. Pri tom mu je

osobito pomagalo to, što mu nije bilo nikada „ispod časti" i jednog na pr. najmanjeg softu upitati za svašto i zatražiti razjašnjenja Isto tako mu nije „ispod časti" nikome priznati pravo, ako samo to dotičnik dokaže. To su dobra, veoma pohvalna svojstva, koja znače, da osoba, u koje se ona nalaze, nema ćibura. Jer napokon šta je drugo ćibur nego „nepri- navati istinu i omalovažavati svijet", kako ga je protumačijo Resulullah s. a. v. s. Jedno od nje- govih svojstava, koje mora svakome imponirati, jest to, što nema ni malo pizme ni prama kome, što nije osvetljiv. Najvećem svome neprijatelju i protivniku spreman je uvijek pružiti ruku po- mirnicu i s njome se zagrliti, ako ovaj to samo zaželi.

Mi sa svoje strane još jednom čestitamo novom reisu njegovo visoko zvanje, a i milletu, koji dobi ovakog reisa!

Daj Bože, da se nade, koje mi ulažemo u našeg novog reisa, čim prije ispune! Amin!

" , god III. br. ii -12.)

Ahmed Naim:

Osnovna načela Islama, njegova prošlost i Sadašnjost.

s turskog prevodi: Panisiamista.

(Nastavić se)

Islamska vjera jest vjera bratstva i jedna- kosti, koja je sve dunjalučke privilegije i pred- nost i pojedinih ljudi pred zakonom zauvijek do- kinula. Gdje god je u šeriatu spomenuta riječ „brat", pod njom se po islamskoj terminologiji razumije vjersko bratstvo. Ova uzvišena vjera je zapovjedila, da se megju ljudima pravo i istinito bratstvo osnuje. Kao što je božanski ajet: „Samo su muslimani braća" objavio megju ljudima, koji pripadaju udruzi Islama, opstojnost jednog uzvišenog bratsva, mnogo jačeg od bratstva po rodu, tako je i veliki naš pejgamber uzvišenu svrhu Islama, koji je spo- soban biti univerzalnom vjerom svega ljudstva, istaknuo u svom hadisu:

— Ve k'junu ibadellahi ihvanen! (Budite braća, o Božiji robovi!)

Da Islam zapovjeda jednakost i da negira, odnosno zabranjuje narodnost dokazuju nam ovi ajeti:

— Ja ejjuhennasu inna haleknakjum min zekjerin ve unsa, ve džealnakjum šu'uben ve kabaile litearefu; inne ekjremekjum indellahi, etkakjum. (O ljudi, mi smo vas stvorili od mu- škarca i žene i rastavili smo vas na narode i plemena, da se jedni s drugim upoznajte, a ne da se megjusobno borite i dičite. Bez sumnje od vas je kod Boga najpribraniji onaj, koji ga se najviše boji.)

— Fe iza nufiha fissuri fe la ensabe bej- nehum jeumeizin ve la jetesaelun. (Onaj dan, kad se u trubu puhne, ne će se važnost davati rodu i plemenu ljudi i oni se megjusobno ne će pitati, ko je i šta je koji bio.)

Smisao tih kur'anskih ajeta izražavaju i ovi pejgamberovi hadisi:

— Lejse liehadin ala ehadin fadlun illa biddini ev amelinsalihin. (Niko ni pred kim nema prednosti ni odličja: Prednost se postizava samo vjerom i dobrim djelom.)

— Ja ejjuhennasu, ela inne rabbekjum va- hidun, ela inne ebakjum vahidun, ela la fadle liara- bijjin ala adžemijjin, ve la li adžemijjin ala arebijjin ve la liesvede ala ahmere, ve la liahmere ala esvede illa bittakva. Inne ekrjemekjum indellahi

etkakjum. Ela, hel bellagtu ? Kalu bela ja resu- lallah! Kale fel'jeblugiššahidu el — gaibe! (O ljudi, znajte, da je vaš gospodar Bog jedan; znajte da vam je otac jedan; znajte da pred- nosti nema Arap nad Nearapom, ni Nearap nad Arapom, ni crnokožac nad crvenokožcem niti cr- venokožac nad crnokošcem. Prednost se samo bogobojaznošću stječe. Kod Boga je izmegju vas najpribraniji onaj, ko se njega najviše boji. Recite, jesam li vam objavio? Kad na te riječi prisutni odgovoriše: Jesi, o Božiji posla- niče", on dodade: Ko je prisutan ovdje, nek ove riječi saopći onom, koji je otsutan.)

— Ve lejse minna men dća ila asabijjetin, ve lejse minna men katele ala osabijjetin, ve

lejse minna men mate ala asabijjetin. (Nije od nas, naime nije musliman, onaj koji propagira narodnost, ni onaj, koji se za narodnost bori, niti onaj, koji u borbi za narodnost pogine.)

Pred islamskim je šeriatom svak jednak.

U jednom se ajetu veli:

— Etiullahe ve etiurresule ve uhTemri minkjum.) O vi koji vjerujete, pokoravajte se Bogu i pokoravajte se njegovu poslaniku i onom od vas, koji ima pravo da vam zapovijeda).

Po ovom ajetu vidi se, da u Islamu ima i onaj koji zapovijeda i kome se zapovijeda, i suveren i podanik, i vladar i državljanin; alipokoravanje onom, kon ima pravo da nam zapovijeda, po smislu ovog ajeta jest pokoravanje samo Bogu i njegovu poslaniku. Inače,

se niko u poslovima, koji se protive Božijoj zapovijedi, ne smije pokoravati nikom, pa ma ko taj bio.

Naš je veliki peygamber rekao:

- La ta'ate limahlukin fi ma'sijetilhaliki: (Ne smijemo se pokoravati nikom, ko nas sili, da proti Bogu griješimo).

Islam je jedna uzvišena vjera, koja je sposobna da svojim propagiranjem jednakosti i bratstva, te svoji-n imperativnim zasadama o tom, da se svi ljudi prihvate čvrstog konopa (Kur'ana) i napokon svojim- kategoričkim zabranama rascjepa i nesloge, nadprirodnom lakoćom uništi i izbriše granice domovine i nacije. Jedan musliman sa daljnjeg Istoka nikad se i nikako ne će ustegnuti od priznanja, da mu je u svem jednak i ravan jedan brat-musliman, koji živi u najnepoznatijem zakutku afričkog kontinenta. Ako uopće ima kakovih principa, koji bi u budućnosti realizirali hipoteze zapadne filozofije, štono se do jučer nije usudila, da proklamira ljudsku ravnopravnost, to su samo uzvišena načela Islama, koja su prije trinaest stoljeća svjetlošću istine svijet obasjala.

Islamske vjerske zapovijedi ne odnose se samo na odnosaje izmeđju Boga i čovjeka, t.j. na vjerovanje i bogoslužje. Islam obuhvaća i pravne odnosaje ljudi, kao što je pravo prometa i bračno te porodično i kazneno pravo.

Naša je lijepa i uzvišena religija strogo zabranila kler i posredovanje izmeđju Boga i ljudi, a takogjer nije htjela prihvatiti princip:

„Podaj Bogu Božije a caru carevo". Drukčije Islam ne priznaje ni duhovne ni svjetovne vlasti, niti dopušta posebno utemeljenje tih vlasti, t. j. da svaka zasebno opstoji. Svi odnošaji, koji se odnose na svjetovnu vlast jesu ili vjerske zabrane ili zapovijedi, koje je Bog ili peygamber ustanovio. Kur'an i peygamberova tradicija i na ovom i na onom svijetu zajamčuju sreću, red i blagostanje ljudstva. To označuju Božije riječi:

Rabbena a'tina fidunn'ja haseneten ve filahireti haseneten. (Gospodaru Bože naš, podijeli nam dobro na ovom i na onom svijetu. Prema ovom na naše se odnose i pr like ne može primeniti princip Separation de l'Eglise et de l'Etat tj. rastava crkve od države, konie u ovom stoljeću primjenjen koji rastavlja političke i religiozne odnošaje.

Želje nekih naših ljudi, koji su svoje glave napunili evropskim kulturnim načelima, da ovakovu stvar PrimiJene na naše Prilike- Potječu jedino iz nepoznavanja islamskih ustanova i principa. Nas muslimane vjera zadužuje, daovršimo ono- što nam ona zapovijeda, a da neoradimo ono' što nam zabranjuje; ali u isto vrijeme ona svoiim ustanovama uređjuje – u granicama božanskih zakona - sistem naše države j sve što se odnosi na juridičke političke poslove.

Po načelima Islama dužnost je muslimana da sebi postavljaju vogju t.j. vladara; a isto tako je dužnostj da se njemu pokoravaju. Izmeđju ustanovej koja odregjuje, da vladar pravovjernih osobno obavlja imametluk džumanskog namaza i izmeđju ustanove, da on postavlja suce (kadje) kao svoje zamjenike i nema njiakove razlike

Uspostavljanje božanskih zakonskih granica i vršenje religioznih ustanova ovisi o društvenoj organizaciji, a opstanak i trajanje te organizacije o njenoj moći i jakosti; s toga su temelji islamske uređjene države postavljeni od strane velikog našeg peygambere nakon njegova preselenja iz Meke u Medinu, kad su mu se vjersko-socialne ustanove počele najviše i najčešće objavljivati.

Suveren i glava islamske države za vrijeme peygambere bijaše on sam, a poslije njega njegovi nasljednici i halife.

Drugi halifa, pravedni Omer je rekao:

— Vallahi ma jezeullahu bissultani ekseru min ma jezeu bil-kur'ani. (Tako mi Boga, ono što je Bog zbranio autoritetom državne vlasti, mnogo je više od onog, što je Kur'anom zabranio).

Ove su halifine riječi živa istina, s toga je bilo neophodno nužno osnovati državu, koja će osiguravati primjenu kur'anskih ustanova.

Jasno je, da će svaki zdravi razum priznati zakonitost i opravdanost borbe, koju je islamska država u doba svog osnutka vodila sa neprajateljima, jer takova je borba svakoj državi nužna, radi njena opstanka ili proširenja. Kao što se ne može ni zamisliti ni jedna država, koja nije potrebna bila maču, tako je posve prirodno bilo, da je i islamska vjera zakonom ustanovila borbu ili za to, da muslimansko društvo zaštiti i sačuva od neprijateljskih nasrtaja i navala, ili pak za to, da se proširi. Bozi ja riječ, t. j. da se granice islamskog područja polagano razmaknu, te da se islamske istine i vrline tako rašire i obnaroduju.

Oni, koji — povodeći se za idejama priistaša rastave crkve od države, štono su im do dijale i dozlogrdile zloupotrebe klera u Evropi — zaboravljaju, da je svrha sviju zakona, odnosećih se bilo na vjerovanje i bogoslužje, bilo pak na kulturne odnošaje, ti eto i takovi ljudi Islamu prigovaraju, da je. on vjera, raširena ognjem, ratom i mačem.

Oni vjeruju i tvrde, da se islamska država ne bi mogla onako brzo raširiti, i— naročito — preći preko granica Arapskog poluotoka, da nije bilo od njene strane sile, zastrašivanja i osvajalačke ekspanzije.

Ovakav prigovor nema smisla, jer ako sila i moć služi pravdi i pravu, nije nikakova sramota, nego je dapače časna i po pravdu i po „jakost“.

(Nastaviće se).

Braćo muslimani!

Širite islamsku štampu, jer je štampa haj jaci faktor u javnom životu.

A. Hlfzi Bjelevac:

Pod drugim suncem.

(Nastavak.)

Oprosti mi, što te ljubih . . . ljubih ljubavlju čiste je-i dne duše i što ta ljubav bi nadjačana jednom drugom . . . Ti ćeš misliti, da te nijesam nikad ljubio kao što sam i sebe varao . . . Možda bi ti bolje bilo, a da mene prezeš kao nevrijedna i nedostojna čovjeka. Ja ću sačuvati uvijek uspomenu na one sretne dane naših zaruka, sačuvaću kao svetinju onaj dan, kad si nagiadila ono dijete iz naših krajeva

Klečaću na koljenima pred uspomenu na našu Ijubav, jer tvoja ljubav ostaće vječita . . .

Oprosti mi, što nijesam znao cijeniti tvoga srca i zaboravi na me . . .

Muris"

Kad je stavio potpis sav je drhtao. Nije znao sam, šta je pisao. I nije htio ni čitati po drugi put. To Muris ne piše! To je pisalo njegovo srce . . .

I s time je bilo gotovo sve! . . .

Zapečati ^ismo, napiše adresu na omotu i ostavi ga na maleni stolić pred ogledalom, odaklen je Adil svaki dan nosio pisma na poštu. Obuče kaput i rukavice, dadne neke naredbe Adilu, koji se je u to vrijeme povratio i ode Sabini . . .

Kola Munirpaše okrenula prama Jildizu. Kuda ga je vodila njegova srdžba? Je li on mislio, da će njegov put unesrećiti jednoga čovjeka, koji je dobro želio Turskoj? . . . Je li on na to mislio? . . . Ne, njega se nije ništa ticalo, — njegova preuzvišenost, koja nije znala, šta je ne poslušati, bila je uvrijegjena Murisovom izjavom. Muris je opasan po carevinu! . . . To mu je i sam rekao . . . Ne boji se! . . . Taki su najgori — taki kao Muris! Nepokolebivi, koji se ni smrti ne boje! To je strašno, mislio Munir paša, približavajući se „Mabej-nu“ — ja nijesam mislio, da megju mladoturcima ima takih, koji nemaju straha ni pred Fizanom, ni Jemenom, ni Bagdatom . . .

U Mabejnu ga primio drugi tajnik sultanov i jedan od najpouzdanijih sluga silnoga Abdul Hamida. Razgovor je bio vrlo povjerljiv, koji je trajao skoro sat i po, jer i Munirpaša htio se dvostruko osigurati, ako se Muris možda predomisli.

Na koncu se oprostio.

Izet-bey, duša Jildiza i najpouzdaniji sultanov doglavanik, izvadio iz spisa listu sumnjivih, koji su trebali za nekoliko dana Dohvaćani biti, i megju njih ubilježio i Murisa Jahjapašića za tim stavio potpis na izvješće, koje će sultanu podnijeti na konačnu odluku.

A to zloglasno izvješće glasilo je:

„Njegovom Veličanstvu!

Moćnom, slavnom i premilostivom caru careva, božijoj sjeni na zemlji, utočištu svih muslimana, halifi i uzvišenom

vladaru svijeta, čiji je prag ravan nebesima, a dobroćinstva neizmjerena i velika kao more, najpokorniji rob i sluga javlja:

Vaše Veličanstvo, koje na svakom mjestu iskazuje svojim robovima neizmjerne milosti i želi svojom neizmjernom dobrotom obasuti sve robove; izdajice domovine rade na propasti države i na oskrvnuću i pomrčanju božije sjene na zemlji, pak najpokorniji rob i sluga Vašega carskog Veličanstva, bdijući brižno, da očuva red i poredak, pronašao je opasne po državu i domovinu i po svetu osobu Vašega Veličanstva slijedeće izdajice:

1. Ekrem bey, poslanik na ruskom dvoru u Petrogradu;
 2. Salih paša, poslanik na rumunjskom dvoru;
 3. nadporučnik dr. Dževdet;
 4. Sina-zade Ahmed-Naim, profesor mektebi sultanije;
 5. Giritli Ishak Ismailbev, učitelj mektebi Dari-Šefeke;
 6. poručnik marine Hilmi;
 7. artiljerijski kapetan Ibrahim Edhem;
 8. profesor i žurnalista u Carigradu Avram Agron;
 9. generalštapiski nadporučnik Hasan Sirribev;
 10. profesori Dami Funana Ferid-Rešid efendija i Mehmed-Behauddinbev;
- U. Bosnali Jahjapaša-zade Murisbev, činovnik ministarstva vanjskih poslova;
12. Feridpaša-zade Našetbev;
 13. generalštapiski miralav Akčura-Jusufbev;
 14. Ibrahim Edhem efendi, vlasnik lista „Balkan“;
 15. Nadir-bey, dopisnik pariškog „Temps“-a, „Mešvereta“, „Européen“-a i t. d.

Očekujući dalnju uzvišenu zapovijed od onog, koji je od Boga odregjen, da vlada i zapovijeda svemu svijetu i izražujući svoje ropstvo pred podnožjem Vašega Veličanstva najpokorniji sluga
I z e t .

Dva sahata iza odlaska Munirpaše uslijedila je irada:

„Oštroumnom i vjernom veziru Našega Veličanstva, drugom tajniku dvorskom Preuzvišenom gospodinu Izetbeyu. Naređuje se, da izdate zapovijed: da se Ekrem bey i Sahh paša opozovu odmah sa svojih mjesta u Carigrad; da se Giritli.Ishak Ismail, učitelj Dari-Šefeke, GiritliSmail Hakibev poruč. marine Hilmi, nadporučnik dr. Dževet, profesor Ahmed Neiiu, artiljerijski kapetan Ibrahim Edhem, te generalštapiski nadporučnik Hasan Sirribev interniraju u Jemen i zatvore u tamnicu; da se profesor Avram Agron zatvori u Carigradu; da se profesori Darul-Fununa Ferid Rešid efendija i Mehmed Behauddinbev zatvore i pošalju u Fizan; da se premještenje i unapregjenje Jahjapaša-zade Muris-bey-a i Feridpaša-zade Našetbey-a opozove, potonjem oduzme plemstvo, koje je njegovu ocu za zasluge dato, i da se obojica pošalju takogjer u Fizan, gdje ih treba najdulje za dva mjeseca otrovati, zajedno sa generalštapiskim miralajem Akčura Jusufbeyom, Ibrahim Edhembeyoin i Na-

dirbeyom. O svemu svojevremeno treba podnijeti izvješće Našem Carskom Veličanstvu.

Za izvršenje ove irade odregjuje se trodnevni rok te o uspjehu ima se obavijestiti Naše Carsko Veličanstvo. Abdul-Hamid«.

Nakon primitka ove irade pisao je Izetbey nalog:

„Njegovoj ekšelenciji p r e f e k t u
policije i okružniku
u Peri.

Na zapovijed Njegova carskog Veličanstva, nog i moćnog sultana, čija je milost neizmjerena, naređuje Vam se, da neodvlačno izdate zapovijed policiji, da se uhvate i zatvore:

1. Sina-zade Ahmed Naim, profesor mektebi Sultanije;
2. Giritli Ishak Ismailbey, učitelj mektebi Dari-Šefeke;
3. profesor i žurnalista Avram Agron;
4. profesori Darul-Fununa Ferid-Rešid efendija i Mehmed Behaudinbey;
5. Ibrahim Edhem efendi i Nadirbey, novinari u Carigradu.

O uhapšenju podnesite meni izvješće u najkraćem roku.

UMa-Beinu

Izet

Drugi nalog ratnom ministarstvu glasio je:

„Njegovoj Preuzvišenosti . r a t n o m
m i n i s t r u I b r a h i m H a k i p a š i
u Carigradu.

Vaša preuzvišenosti!

Po zapovijedi, koja je nepromjenljiva i izdana danas meni od Njegovog carskog Veličanstva sultana, nalaže Vam se, da riješite službe i izručite odmah nakon primitka ove naredbe prefektu carigradske policije slijedeće časnike:

Poručnika Hilmi-ju, nadporučnika dr. Dževdeta, artiljerijskog kapetana Ibrahim Edhema, nadporučnika Hasan Sirribeya i miralaja Akčura-Jusufbeya od čtat-majora.¹⁾

Izet".

Kad je Izetbev potpisao ovaj nalog, odložio je pero i zamislio se. Mislio je o Ekrembeyu i Salih paši, kako će ih u Carigrad pozvati. Nije to lako! Oni će se dosjetiti i neće doći. Pobjeće mu...

D. go razmišljao, nu nije znao ništa zaključiti, na kakav će način dvojicu najvršnjih diplomata turskih opremiti u pustare Arabije i dignuti ih sa njihovih važnih mjesta...

Najednom se Izet sjetio zgodne varke. Ta uloviće ih on, ali prije toga treba dobiti poslanu dozvolu od Sultana... Ustao sa stolice i otišao u carske sobe.

Kad se je vratio od sultana, sjeo k stolu i pisao da'j.:

¹⁾ eta-mažor = generalštab.

„Njegovoj preuzvišenosti
poklisaru Turske Ekrembey-u
u Petrogradu.

Za Vaše zasluge, koje ste učinili našoj državi; za Vašu vjernost naprama Našem Veličanstvu, imenujem Vas vezirom i pozivam u Carigrad, da preuzmete mjesto vezira defteri hakhani“.

Za tim:

„Njegovoj ekscelenciji z a s t u p n i k u
Turske Salih paši
u Bukurešt.

Za zasluge i vjernost naprama Našem carskom Veličanstvu imenujem vas članom „Surai-devleta“ i pozivam u Carigrad na Vaše novo mjesto“.

Kad je Izet napisao, odnese sultanu na potpis. Nakon povratka, napisao je Izetbev još jedan nalog prefektu carigradske policije, u kojem je bilo naregjeno uhapšenje Murisbeva i Nešetbeva.

XXVIII.

Nakon odlaska muhadžira i nakon susreta sa Fadilom na pristaništu, Murisovim srcem zavlada neka neizvjesna tajna ruka i tištala ga. Osjećao nemir, pustoš u duši neizmjernu . . . Njegovo biće iščezavalo pred nečim, što no nije mogao pojmiti, nestajalo ga . . . Onaj zvižduk odlazećeg parobroda, one suze starca, koji je bio pošao, da Murisa u ruku poljubi za zahvalnost; — s druge strane Fadila . . . Ona se pojavila, on je vidio . . . Ona je pobjegla od njega, noseći u očima potok suza, da ih isplače sama u svojoj sobi . . . sama sebi, jer na svijetu nije bilo nikog, ko bi razumio te njezine suze, kad ih Muris tako hladno odbija . . . Ona je došla prekasno, vrlo kasno, kad je već Sabina posve zavlada njime. Te dvije misli — dvije slike, koje su svaka za se imale posebno značenje i usko povezane tankim nitima uz Murisov život — ta dva dojma: odlazak muhadžira i Fadila, slili se u jednu tugu, u nešto, što smo za uvijek izgubili . . . U tugu i žalost za navijek izgubljenim...

Osjećao se sam na svijetu . . . Izgledalo mu kao da je prošao kroz nekakav umišljen kraj, naslikan bujnom fantazijom, kao prognati Adem iz raja, za kojim su sva vrata zatvorena teškim ključevima . . . Još je on samo to sve u mašti vidio i najednom sve iščezlo kao u snu, u priči. Muris se našao pred Sabininom kućom. Jean, Sabinin šofer, pozdravio ga učtivo i nastavio pripremati kola.

Muris unigje u kuću, gdje ga susretne sobarica i reče, da ga Sabina u svojoj sobi čeka. Muris pošao tamo. Nije ništa osjećao, nije ništa mislio . . . U njegovoj duši kao da je nešto propuklo, kroz što je istekla sva krv; on ostao kip, samo od mesa i kostiju, bez duše, bez srca . . .

Sabina se oblačila. Kad je Muris pokucao na vrata, otvorila mu sama, pogledala ga žarko, otvoreno, kao da mu je nudila sve svoje draži, mladost, srce i dušu . . .

— Murise, ti ne ćeš dugo čekati . . .

Svejedno . . . , odgovori Muris i stane prema ogedalu. Bio je blijed, blijed kao krpa, a oči mutne, kao da nije dvije noći spavao.

Sabina mu ponudi mjesto. Muris sjedne, a Sabina se nastavi oblačiti. Najljepšu plesnu haljinu, što je imala, bijaše izvadila, da obuče za ovaj rijetki slučaj, na koji je bila pozvana u K. Čekmegju.

Ona se oblačila, a Muris, naslonjen na kanape, razmišljao, gledajući pred sobom lijepu i zamamnu Sabinu. Pogled mu se gdjekad potkrao i on bi pogledao kroz prozor na Carigrad, koji je pred njim ležao u sjaju zalazećeg zimskog sunca.

Otud dopirao mukao zvižduk lokalnih parobroda, koji ga je podsjećao na nedavno minuli slučaj i činilo mu se, kao da još u duhu vidi, kako odlazi parobrod s muhadžirima; vidi onog isto.; starca i Sadijine svatove; vid ono čupavo dijete i — Fadilu . . .

I svega nestaje . . . Njegov pogled stare na Sabini, koja je u isto vrijeme pozvonila po sobaricu i došla Murisu, da je pogleda i reče svoj sud o njezinoj haljini za večerašnju čajnu večer.

Muris je pogledao i rekao:

— Sabina, tebe je sama dražest i ljepota rodila!...

Ona sjedne do njega ...

A po sata iza toga krenuo je Sabinin automobili niz Bey-Ogliju. Kad su prešli ćupriju, skrenuli preko Sirkedžije uz Babu-Aliju. Kako je automobil polagano išao po nalogu Sabine, Munir paša, koji ih je sreo upravo pred ministarstvom, prepoznao Murisa.

Automobil okrenuo prema Divan Jolu, a Munir paša nezadovoljan i ljutit, rekao gotovo poluglasno: „Dosta je više, Murisbev!“ . . . , za tim sjeo u svoja kola i otišao niz ulicu, naredivši kočijašu, da ga vozi u Rifatbey-ovu pisarnu.

Čim je stupio u kancelariju i vidivši, da je Rifatbey sam, reče ljutito:

— Taj nitkov već je prekoračio sve mjere! » . . . On ne zaslužuje nikakvih obzira! . . .

— Sigurno govoriš o Murisu? — upita Rifatbey.

— Da. Sad mi hoće više i da prkosi! . . .

— Ne razumijem.

— Gospodin se proveze sada ispred mene sa onom... Doduše, pozdravio je, ali znaš, šta me je razljutilo: naredio, da polagano vozi. . .

— Šta se može! Ništa se silom ne može, — od govori Rifatbey.

— Može! — reče odsječeno paša, — može; da ćemo Fadilu Šemsibeyu . . .

— Šemsibeyu?! — upita iznenagjen Rifatbey.

— Šemsibeyu, — potvrdi paša, sjedajući do Rifatbeya.

Rifatbey je samo čas razmišljao, a onda slegao ramenima i pristao, da Fadila postane Šamsibeyova žena!..

Za tim su obojica ušutila. Šutnja potraja vrlo dugo. Rifatbev naslonio glavu na ruku, razmišljao, a Munirpaša pušio cigaretu. Vrijeme prolazilo, počeo se sumrak hvatati, a njih dvojica šutili, razmišljajući svaki o drugoj stvari.

Rifatbev je rekao: Fadila će biti Šemsibevova, za kojeg se u posljednje vrijeme silno zauzimao paša i hvalio ga. Ali mu žao bilo Murisa i mislio, da će se čitava stvar svršiti zlo. Fadila će na silu otići za čovjeka, kojeg ne ljubi — biće nesretna! . . . Nusret je u svijetu i kako piše u posljednje vrijeme slabo mu prija tamošnja klima, pak je molio oca, da dogje. On mu je odgovorio, da sada ostane još tamo, a ako mu je već postalo dosadno, neka proputuje kroz toplije krajeve i neka se na proljeće povrati u Carigrad. Rifatbev razmišljao i o svom sastanku sa Elizom, jer ga se bio neugodno dojmio, osobito kad je poslije razmislio, kakvu je ulogu igrao kod Elize. Kakvo je imao pravo ? Ko ga je na to ovlastio ? Ta nije li on sam tome kriv!? Nije li on sam napustio i dijete i Elizu?...

Rifatbev nije mogao odgovoriti na gornja pitanja. Podigao glavu i pogledao Munir pašu.

~ Je li vakat? — upita Rifatbev, a gledajući na sat.

— Možemo, — odgovori paša, dižući se lagano.

Obojica ustali, spremili se i šutke, negovoreći ni jedan ni drugi, sjeli svaki u svoja kola ...

XXIX.

Daleko od Carigrada preko sinjeg mora do Kaira išla je svaki dan pošta i nosila pisma Fadilina bratu Nusretu u kojim mu je ona pripovijedala, šta se u Carigradu dogagja. U svakom pismu, koje je od Nusreta dolazilo, spominjalo se osobito često ime Murisa. On je sam sebe pred sestrom optuživao, da je kriv za njezinu nesreću i da joj on jedini mora pomoći. Molio je da mu piše ima li još nade, hoće li se Muris povratiti, — kad izgubi i posljednje uzdanje, da mu otvoreno kaže: Muris je njegov prijatelj i Muris će za njegovu volju i nešto od svoga života žrtvovati... Nusretu ide na bolje. Ugodno mu prija egipatska klima, pa bi se u skoro mogao i povratiti u Carigrad. On samo još misli o njoj i Murisu — i rijetko kada o Sabini... Njihova sreća biće i njegova sreća.

Fadila mu odgovarala nježno, sestrički nesmijući mu nikad otkriti prave istine. Bojala se za njegovo zdravlje i štedjla ga. Nu Nusret izmegju redaka pisma čitao njezino raspoloženje. One mrlje od suza na bijeloj hartiji odavali njezinu tajnu. Nusret je posumnjao u istinitost njezinih pisama i ne čekajući više odgovora, ne pišući njojzi, niti ocu išta o svojim namjerama, doputovao u Carigrad iste one večeri, kad je Rifatbev odlučio Fadilu udati za Šemsibev a...

On je mislio, da se na stvari nije ništa promijentlo i pregovorivši želju, da vidi sestru i roditelje, odluči tu večer otsjesti u hotelu i sutra nakon što posjeti Murisa u njegovu stanu i čuje njegov odgovor, otići sestri i utješiti je. On je bio siguran da ga Muris ne će odbiti. Možda i onda, da je rekao Murisu, ne bi ga odbio, Možda!...

Nusret došao kasno i odsjeo u hotelu „Krocker“. Za što baš u tom hotelu, čiji su prozori gledali u prozore

Sabinina stana ?! Na pristaništu, kad je sjedao u kola, nije ni mislio na nju, a rekao je da ga tamp vozi... Osjećao je nešto teško pri duši, kad su se kola zaustavila pred ulazom hotela i on bacio pogled na neosvijetljene -prozore kuće odvjetnika Sariana. Nije kod kuće! U kazalištu, na plesu, na zabavi... Unišao. Otišao odmah da legne, jer se je osjećao silno umornim. Kako je Carigrad ugledao, nešto ga uzбудilo. Da, tako dolazi, kao tugjin, kao stranac !... Svladao se. Kad je unišao u sobu, prigrje prozoru i pogleda još jednom na Sabinine prozore. Osjećaj tuge i boli, osjećaj gorak zalio se talasima njegove duše i Nusret uzdahnuo. Srce mu se steglo. Naslonio čelo na hladna stakla od prozora i tupo, besvijesno zurio na ulicu.

Ulica bila pusta. Rijetko koji prolaznik ili kola prošla bi. Nusret gledao ne će li se kola zaustaviti preci Sabininom kućom, d? je bar i u mraku izlazeći vidi. Da vidi je li još onaka!... Nikoga r Kasno doba noći prošlo, a Nusret stajao kraj prozora i gledao na ulicu. Na jednom mu postade studeno. Vatra u peći bijaše se utrnula i Nusret pogje da legne.

Dugo nije usnuo. Činilo mu se, kao da su sad kola stala, pričinjalo mu se, da čuje njezin govor i glasan smijeh, da čuje otvaranje vrata... Za tim opet tišina..

Iza toga mu sestra pada na pamet, pa onda njegova zadaća, koju je sam zamislio i zadubio se u razmišljanja. Nusret se sjetio svega onoga što je već bilo prošlo: svoga života; drugovanja 3 Murisom, poznanstva sa Sabinom, doživljaja, rastanaka i t. d..

Sjetio se Šemsibey-a, Samibey-a i njihove osnove, 0 udaji Fadile za doktora... Zašto to nije uspjelo ? Možda ga Fadila odbila? Jok; bilo je to prosto i nelijepo od njega! Izgubio je povjerenje Fadilino i uzrok je to da mu onako 0 Murisu nije ništa pisala. Možda se i ona okrenula, možda je Murisa zaboravila i prijateljila se sa svojom sudbinom?...

U tim mislima kasno u noć zaspao Nusret, da u snu nastavi misao 0 jednoj slatkoj' ljubavi, 0 kojoj nije smio budan misliti — da sanja o Sabini...

(Nastaviće se).

Narcis:

Sutonske čežnje.

Visine čute. Tišina meka.

Prah noći sipa po gobelinu,

I ruka tiho nevidna neka

Na prozoru nam zavjese dirnu.

Sjedi kraj mene. Srce nek kuša

Sjedi kraj mene. Srce nek kuša

Opojno piće mladosti tvoje

Neka se glazbe našijeh duša

U akord vrele ljubavi spoje.

Mi ćemo sretni ploviti tada
Kroz sjajne, nama neznane vode,
Gdje nas već sanja čeka parada,
I ljubavni gdje mirisi gode.

Cjelovi tamo vonjaju
I slast se vječna na život roni;
Kroz naše vene tad će umilno
Srč da prostruji slatki i bSni.

A kad nas iednoč ostavi snaga,
Ko cv'jeće ćemo sačuvati snove,
I uspomena ostaće draga
Na časove nam sutonske ove.

Ahmed Naim:

Temelji islamskog morala.

S tuj-skog prevodi: **Musa Cazim Catić.**

(Nastavak.)

Prije nego što dovršimo raspravu o dužnosti, sjetimo se još jednom naših prijašnjih izvoda o pojmu dužnosti, koja se osniva na moralnoj odgovornosti, prikazujući se u dva razna oblika, kao što smo mi gore to razjasnili, -i za to ćemo reći, da su i religiozno-odgojne dužnosti dvovrsne obzirom na to, što različitost odgoja kod ljudi zahtijeva različitost njihove dužnosti, kako smo to napomenuli malo prije, govoreći o ljudima od onog svijeta i o ljubiteljima Boga.

Najniži stupanj dužnosti jest: biti prama drugom pravedan, a prama sebi blag; najveći pak stupanj je biti prama drugom dobar, a prama sebi odlučan. Ovo veoma slično podjeli dužnosti po potonjim filozofima u takozvane „sužene dužnosti“ i „proširene dužnosti“ (Devoirs stricts, Devoirs larges).

I ako je punoljetni musliman ovlašten, da koliko je moguće uzajamno postupa prama svakom, ko mu kakovu nepravdu ili zlo nanese, ipak će on — bude li na visokom stupnju morala — svojom dužnošću smatrati, da svako zlo dobrim predusretne.

Ljudi, prafiiia drugim pravedni a prama sebi blagi, u svom se djelovanju drže ovih uzvišenih ajeta:

— Ve lek'jum iil-kisasi hajatun ja ulil-elbabi, lealle-kjum tettekuri. (O razumni ljudi, vama je život u kisasu t. j. u ubijstvu za ubijstvo. Nadati se je, da ćete se uz to Boga bojati). Sura Bekare 175.

— Fe men iteda alejkjum fa'tedu alejhi bimisli ma'teda alejk'jum, vettekullahe va'lemu ennelahe meal-mut-tekini, (Kogod vam kakovu nepravdu i povredu učini, vi mu na isti način nepravdu i povredu nanosite. Bojte se

Boga i znajte, da je Bog uz one, koji ga se boje.) Sura Bekare 190.

Ljudi, koji drugim dobro čine, a prama sebi su odlučni, vladaju se po ovim ajetima:

— Ve in ta'fu akrebu littakva. (Ako uspraštate, činice djelo, koje bolje odgovara bogobožnosti). Sura Bekare 236.

— Vel'jafu, vel'jasfegu; elatuhubbune en jagfirellahu lekjum. (Nek im praštaju i obrnu ih od grijeha. Ta zar vi ne volite, da vama Bog prašta). Sura Nur 22. -

— In tubdu hajren ev tuhfuhu, ev ta'fu an suin; fe innellahe kjane afuvven kadiren. (Ako vi neko dobro djelo otvoreno činite, ili neko zlo tajite, bez sumnje Bog je onaj, koji prašta, pa će i vama oprostiti; On je svemoćan, pa će vas svojom moći predusresti). Sura Niša 148.

— Ve in ta'fu ve tasfegu ve tagfiru, fe innellahe gafurunrahim. (Ako prama njihovim dušmanskim djelima blago postupate, ako im ne činite isto, što oni vama, te ako im pogreške pokrivete, bez sumnje i Bog prašta, On je milostiv). Sura Tegabun 14.

— Lil-muttekinnellezine junfikune fisserra i veddarra i vel-kjaziminel-gajza vel-afine aninnasi, vellahu juhıbbul-muhsinin. (Onim bogobožnim ljudima, koji svoja dobra dijele i u oskudici i u blagostanju; koji gnjev svoj svla daju, te eto dobre ljude Bog ljubi). Sura Ali Imran 128.

*

— Fa'fu anhum vasfah, innellahe juhıbbul-muhsinin. (Moj poslanice Muhamede, praštaj im, ne čini im uzajamnog zla, jer bez sumnje, Bog ljubi dobre i plemenite ljude.) Sura Maide 16.

— Fe bima rahmetin minellahi linte lehum, ve lev kjunte fezzan galizal-kalbi lenfeddu min havlikje; fa'fu an hum vestagfir lehum. (Djelo je Božije milosti, da se ti prama njima blago držiš; inače da si bio osorih riječi i gruba srca, oni bi se rasuli i pobjegli iz tvoje okoline. S toga im blag budi i moli Boga, da im grijeha oprost). Sura Ali Imran 153.

— Huzil-afve ve'mur bil-urfi, va'rid anil-dzahilin. (Strogo se drži blagosti i praštaj; zapovijedaj dobrotu i od neznanica se okreći). Sura Ali Imran 198. "

Osim ovih gore navedenih ajeta, vrijedno je i ove pejgamberove hadise pročitati:

— El-afvu ehakku ma jumelu bihi. (Praštanje pogreške najbolje je i najpravednije pravilo, po kojem treba svoje čine udešavati).

— Innellahe afuvvun juhıbbul-afve. (Nema dvojbe da je Bog onaj, koji najviše prašta; on ljubi praštanje).

— Kale Musa ibni Imrane: Ja Rabbi men eazzu ibadekje indekje. Kale: men iza kadere gafere. (Musa, sin Imranov, reče: Gospodaru Bože moj, ko je izmegju tvojih robova — ljudi — najugledniji i najčasniji kod tebe? I Bog mu odgovori: Onaj, koji prašta, kad može).

— Meneradehu en ješrifellahu lehul-mekjane ve en jerfea lehudderedžati jevmel-kijameti, fel-ja'fu ammen zalemehu vel'juti men haremehu vel'jesil men kateahu, vel'jahlum ammen džehelu lehu. (Ko god želi, da mu Bog na sudnjem danu časno mjesto odredi i da uzvisi njegov položaj, nek prašta onima, koji mu nepravdu čine; neka svakom, ko mu dobro uskračuje, dobro dijeli; nek razgovara s onim, ko s njim ne će da u kontakt dolazi i nek blago postupa prema svakom, ko iz neznanja o njemu zle i hrgjave riječi govori).

— Iza vekafel-ibadu nada munadin lijekum min edžrihi alellahi ve lijedhulil-džennete, kile men zellezi edžruhu alellahi; kale El-afine aninnasi fekame kjeza ve kjeza elfen fedehalul-džennete bigajri hisabin. (Kad ljudi na sudnjem danu pred Boga stanu, povikaće neko: „Koga Bog treba nagraditi, nek ustane i unigje u raj!" Na to će se pitati, ko su ti ljudi, na što će se odgovoriti, da su oni, koji su praštali svijetu, a iza tog će se podignuti hiljadama ljudi, te će u raj bez polaganja računa unići).

*

— Men afa indel-makdereti, afellahu anhu jevmel-usreti. (Na sudnjem danu će Bog oprostiti onima, koji su praštali ljudima, kad su mogli).

*

— El-afvu la jezidul-abde illa izzen; fa'fu jeizzukjummullahu; vettevadu'u la jezidul-abde illa rif'aten, fetevada'u, jerfeakjummullahu. (Praštanje pogrešaka i blagost čovjeku ništa ne doprinosi osim časti, s toga praštajte, ako želite biti počašćeni. Isto tako poniznost čovjeku ništa ne donosi, osim što ga uzvisuje; s toga budite ponizni, pa da vas Bog uzvisi).

*

— Men etahu ehuhu mutenessilen, fel'jakbil minhu muhikkan k'jane ev mubtilen fe in lem jef'al, lem jerid alel-havzi. (Kome god dogje jedan brat-čovjek, da se ispriča, treba mu primiti ispriku, pa bio on u pravu ili ne. Ako tako ne učini, ne može doći nad havuz t. j. u raj).

*

— Men i'tezere ilejhi ehuhu bima'zeretin fe lem jakbil'ha, kjane alejhi minel-hatieti mislu sahibi mekjsin. (Kome se god njegov brat-čovjek ispriča bratskom isprikom, a on ju ne primi, taj je počinio onaki grijeh, kao što ga počinja pobirač bespravnog poreza).

Razmotrimo li ova gore navedena ajeta, koja se dotiču dužnosti pravde, vidjećemo, da je čovjek ovlašten i u slučaju proti njemu nanesenog zla, postupati samo kao čovjek, jer inače bi nepravdu učinio.

Da jedan musliman — držeći se Božijih ajeta: „Boga se bojte i znajte, da je Bog uz pravedne ljude“, „Bog ne ljubi one, koji nepravdu čine“ i „Nadati se je,

da ćete se Boga bojati“ — ne zapane u onu kategoriju ljudi, štono se Boga ne boje i ne ljube ga, nužno je, da — koliko je moguće — odlučnu volju i svijest u sebi odgoji, jer će ga taj uzvišeni odgoj, makar kako, uvesti megju prvog stepena zrele ljude, koji su dužnostima obvezani.

N. pr. muslimani, koji nastoje, da sami sa sobom račun svigjaju, da poboljšaju svoje srce i dušu, ne samo da zlo zlim vraćaju, nego i kad najviše poniženje i nepravdu od nekog dozive, stvar Bogu prepuštaju i u tom im slučaju ni na um ne pada, da bi proklinjali i Božiji gnjev prizivali na svoje protivnike.

Ako se neka stvar ukrade, ona se po jednom hadisi-šerifu smatra kao milostinja (sadaka) kradljivcu i o njoj se ne trebaju ljudi prepirati ni zanimati. Poznati muslimanski učenjak Rebi' bin Hajsem, dok je obavljao molitvu Božiju, pred vlastitim mu je očima neko ukrao ništa manje nego dvadeset hiljada zlatnika. Ali Rebi' niti je prekinuo namaza, niti se je poslije trudio, da pronagje kradljivca.

Iza toga je nekoliko ljudi od ove tatske bande došlo njemu i počelo ga tješiti riječima:

— A bolan ne bio! Ja sam sopstvenim očima gledao, kad je kradljivac tvoj ćemer odriješio, ali ga Miješam mogao odagnati, jer sam bio zaposlen uzvišenijim poslom: molitvom.

Rebi' im je pak na to rekao, da mu niko nepravde nije nanio, nego da je sam sebi nepravdu i zlo učinio. Za tim je dodao:

— Zar bijedniku nije dovoljno, što je on sam proti sebi zulum učinio, pa da mu ja još zulum činim.

Poduka, koju nam daje ova odlična islamska ličnost, bez sumnje je rezultat hadisa, koji mi ovdje navodimo:

— Čovjek može biti od nekoga uvrijegjen i zlostavljen. On će u tom slučaju grditi i psovati svog zlo stavljača, te će te njegove psovke postati mnogo veća povreda zakona, nego li nepravda, koju je njemu zlostavljatelj nanio.

Mi ne znamo, da imade i u kojoj vjeri i filozofiji ovako savršena moralnog principa, što ga je naš šerijat ustanovio.

Ovaj šerijatski princip jasno pokazuje, da Islam nije prihvatio načela egoizma (Hodkjamluk), nego da je otvorio najbolji i najsigurniji put za širenje altruizma (Isar) megju razne ljudske razrede. Da je naša vjera nepomirljivi dušman egoizma, nesumnjivo dokazuje ovaj hadisi-šerif:

— A'da aduvvukje nefsukjellei bejne džebenbejkje. (Najgori ti je neprijatelj tvoj „ja“, koji ti lebdi izmegju dvije strane).

Nu potrebno je takogjer istaknuti, da Islam — koliko god je kategorički odbio načelo egoizma, a prihvatio krajnji altruizam, — nije uzeo za moralni princip riječi Evangjelja:

— Ako te ko u desni obraz udari, ti mu i drugi okreni.

U tom je Islam pravu granicu pogodio, jer smisao gornjih evanđejskih riječi nema u sebi ništa, što bi je

činilo jednim općim principom. Ne uzimajući u obzir] da ovaj evanđeoski princip ponizuje ljudski duh, koji posjeduje sva najsavršenija svojstva, nužno je držati, da taj princip ne može po red i poredak ljudstva koristan biti sve dotle, dok se ne ustai opće mišljenje, da ljudi nemaju zlih i opakih svojstava i nagona. Svakako, nemogućnost primjene ovog evanđeoskog principa jasno dokazuje i ta činjenica, što ga se nije nikada ni jedan kršćanski narod držao kao pravila u svom postupku i djelovanju.

U istinu, ljudi nijesu angjeli. A kad bi pak pretpostavili, da su angjeli, onda bi bilo suvišno za njih pretpostavljati jedan moralni princip, koji bi ih na dobio upućivao i od zla odvrćao, s razloga, što od njih u tom slučaju ne bi moglo zlo i opačine potjecati.

Jdnom riječi, moralni je zakon radi ljudi stvoren. Da pak kraj toliko različitih ljudskih težnji, potreba i nagona, jedan općeniti zakon kretanja i vladanja bude od cijelog ljudstva prihvaćen i priznat kao valjan, ovisi o tom, da on bude u skladu s ljudskom zajedničkom prirodom. To pak ne može drukčije biti, nego da se taj zakon osniva na temelju razuma i logike. Islamska je vjera moralni zakon na ovom temelju osnovala i suviše našla način, da se on u cijelom ljudstvu raširi i srcima sviju ljudi zavlada.

Nafija Sarajlić.

Teme.

Jednom rekoh Muhamedu:

— A što ti ne baciš oko i na moj sto, da vidiš, šta ima i na njemu?

On me pogleda upitno, kao da će reći: „što da ja tuđi nagjem interesantno za sebe? Knjige koje čitaš, ja sam prije pročitao; ručni rad neka tebi bude; ja imam previše i svojih poslova; a kućni računi još me najmanje zanimaju”.

— E, ne znaš ti — kažem mu okolišajući — na mom stolu ima i rukopisa...

On me pogleda iznenagjeno:

— Šta, pa i ti? — zadrlja on rukom po stolu.

—r Jest napisala sam nekoliko stvarčica, pa sve čekam, da ih ti opaziš, da ih uzmeš i pročitaš. On zakrenu glavom nekoliko puta. Neće da čita? Kako to?!

— Ne čitam srokovu „ah” i „vah”! odreza ironički. I svoje sada derem.

— Ali nijesu pjesme — ja ću u obranu.

— Ne čtam ni naše rasprave, koje počimaju i svršavaju sa „trebalo bi nam to” i „trebalo bi to”. Sve sam to na pamet naučio, jer je kod svakog jedno te isto; a riječi ostaju riječi, ne privode ih u djelo oni, koji su za što pozvani. Makar pisati, ali kad je obrazloženo, strukovnjački, ali ne primitivno i istim kalufom kao i svi drugi.

— Ali nijesu u mene rasprave — osmjehnuh se jaj

— Onda da Bog sačuva, ako su kakve „drame” sa buzadžijama i salepčijarra, muškim ženama i tugjirri jezikom...

— Nije ni to — prekidoh mu riječ.

— Da šta je? Kakav roman sa uzor-junakom u rakijanju i rasipanju imetka, pa osiromašuju i padaju na prosjački štap. Nu tako šta susrećem na svakom koraku, pa mi nije nužno čitati. I samo to susretanje zadaje mi previše bola, tim više, što na njih ništa ne djeluje — ma šta da se za njih piše — jer to i ne čitaju.

— Ali, za Boga, ti težiš za čitavim prevratom u našeme pisanju!

— Naravno. Rad mora bit uzorit u preobraćanju na dobro. A uzorit je onda, kad dokazuje u dobrom po našanju i djelovanju iskrenu blaženost i zadovoljstvo, jer je to tihi zemaljski raj, za koji nikad savjest ne grize, sa kojeg nikad sablasti ne progone, niti se čovjek ni pred kim ne stidi. Nego vedra čela, pošteno i smjelo naprijed uzoritim radom do oplemenjivanja i preporoda, u prvom redu do zadobivanja finog sluha i šireg vidokruga, a onda, nakon snalaženja u životu, do plemenitih podviga i ideala.

— Pa ti ne znaš, da li nijesu i moji rukopisi u tom smislu, makar u malim, skromnim potezima?

— Kad bi bili takvi — makar u manjem obliku, ne fali — mogao bi ih čuti.

— Ja ih i nemam mnogo, tek nekoliko tema za pokušaj — prihvatih ja par papirića i podigoh ih u ruci.

A on se osmjehnu, nekako čudnovato se osmjehnu pa će reći:

— Dobro. Kad baš toliko navaljuješ, hajde da čujem, pročitaj ih... ili... bolje će biti: postavi mi ih na st6, pa ću ja pročitati.

Poslušala sam. A onda sam svaki dan pazila, čim bi on otišao od kuće, je li čitao. I opazila sam, kako se svaki dan množe pročitani papirići. Lahko sam ih poznavala, jer su se na njima mjestimice vidjeli ispravci na moje slabe izražaje i konačne ocjene: „dobro je” ili „valja,.. Ovo me je veselilo. — Samo sam se ljutila, kad bih gdje opazila po koji redak precrtan, za koji ja držah da je trebao ostati napisan ili kad bih opazila konačnu ocjenu „dovoljno” ili „makar”. Negdje su što bih Vam krila — bile i opomene, kako bih preradila koji odlomak. Šta ću — i početak je i ne jedini moj posao.

Kad je jednog dana svršio čitanje, jedva sam čekala: šta će skupno reći. A on mi istom treći dan pružio papire s onim svojim čudnim osmjehom na licu.

— Pročitao sam — kaže — a ponešto i crtao.

— Valja li?

— To neka početnici ne pitaju. Ako se čovjek osjeća dužnim da radi za dobro, neka radi bez obzira na moguće priznanje.

Ja sam ipak razumjela, da on odobraje.

Stoga ovdje nanizah nekoliko tema, koje bi se u kakvoj višoj, za me neraspoloživoj dokolici možda mogle i na šire obraditi.

TIHO, TIHO.

Slijepa nena vodi sina tiho za ruku, da, mu pokaže grob djevojke, koja je njega čekala pod prstenom više godina; pa pošto se on u tugjem svijetu — kako čuše — oženio drugom, eto nikao je njezin mezar.

Tiha nena dovodi sina tiho do mezara, napipa ga rukama i kvasi suzama, dok sunce tiho za goru padaše, pozlaćujući prirodu. Ne kori ga; samo mu uzme ruku i gledajući je tiho mu kaže: „Ali, moj sinko“...

A- sin priznaje svoje pogreške strastvenog, svjetskoga života (makar da se nije oženio,) u hladnoj, razvratnoj struji daleko od svog pitomog, religioznog zavičajja, kao od toplog sunca daleko pod vlažnom zemljom u tmuni, u zagušljivosti. Jada, dok suton tiho pada i tiho se zvijezde užiju na nebeskom svodu, a zefir piri mirisom cvijeća.

Tiho stara priča na grobu nesugjene nevjeste (kao i sugjene), koliko su se za života pazile, kako je snaha pod prstenom vehla i uvehla i kako je ona onda isplakala svoje oči na njezinom grobu. — Sin se na to tiho ali iskreno kaje za svoju zalutalost i vraća se tiho duhom u svoj stari čisti život, vraća se iz zagušljive tmuše u slobodu, da tuđi od sada živi. Ali, da živi tiho na razvalinama svoje porušene sreće, koja mu se nudila uzvišeno, a on je ne znao prihvatiti razumno...

Starica mu tiho oprašta, dok joj teku iz oka suze — radosnice, što joj se sin povratio. A onda mu tiho kazuje, kako ona nije slijepa, nego da je to radi njega udesila; niti draga da mu je umrla, nego je zdrava i njemu vjerna.

I tiho se vraćaju kući: sin pokajan, a ona blažena. I prevedu dragu — dosugjenu snahu uzor-vrlinu u svoju kuću, da provedu tiho veselje, kako to doliči dubokoj starosti tihe starice.

II.

JEDAN ČAS.

Kod nas je jedan čas, jedna minuta, — ništa. Na primjer:

Mlada djevojka odložila šav, s kojim iz dana u dan po tri seksera zaragjuje, da s njima pomogne svojoj porodici. Slomljena joj volja, posao joj dodija i ona se nasloni jedan čas na prozor, da pogleda svijet. Ta i kad bi radila — ne bi joj ništa donio.

Zanatčija, izradio mnogo, a robu mu nema prodaje. Uhvati ga tjeskoba, pa sjedne na ćepenak, da odahne uz cigaru jedan čas. Ta da i radi, — malo bi mu donio.

Mali trgovac, nekad u dobrom stanju, naučen komociji, nasloni se jedan čas da prodrijema i snatri. Ta dan mu je i komad; a kad bi i pazarivao, za taj čas je šibica ili papir — ne isplati se.

Hodža, zapisuje u berbernici, premećući svoju „medžmu-u“; zna joj svako slovo, pa je potura i zijeva, gledajući berbera kako drijema. I prepušća se jedan čas mislima, što nema kojeg stalnog gosta berbernice, da se

progjumbaša ili kako bi bilo, da padne muha berberu na nos pa da ga razljuti: Ili, šta god hoćeš mašta, — jer šta bi radio?

Školovan čovjek, u dokolici vremena, oblači se i uglagjuje. I računa jedan čas: hoće li u kafanu ili u klub — na igru ili kritikovanje. Domišlja se... a i da ne, ne bi prisjeo stolu da šta uradi — ne može, nekako mu dosadno, kao da su čavli u stolici.

Dan, sumorno se diže i gubi; noć sumorno pada i ustaje. Skanjuju se, kao da im se za nas ne hiti, kao da bi po nekad mogli i izostati, a nekamo li se za jedan čas oprostiti.

A u kulturnom svijetu kako je taj čas dragocjen i kako prolazi u brzom tempu! Zatvorimo oči i predstavimo sebi bar nešto iz njega, jednoga kao i drugoga kao i svakoga — važnoga:

Na hiljadama željezničkih pruga jure bezbrojni vlakovi u raznim smjerovima, kroz razne predjele, po raznom vremenu, krcaju raznim svijetom i materijalom. Do njih i od njih jure automobili, kočije, pošte i taljige, motori, tramvaji. S ovima hiti svjetina za neodloživim poslovima, žurnija u misli, nego što su brza vozila pod njom, u žagoru u brzom razgovoru.

Čovjek je sapeo zemlju, gospodari njom!

Ali je čovjek okupirao i more i postavio silesije od brodova na nj, da žure iz jednoga svijeta u drugi, kao sjajni elegantni hoteli, kao bogate žitnice i bogate tvrgjave. A ko je čuo prebrzo kretanje mašina u utrobama takvih brodova, razumije, se kolikim se naporom, s kolikim podvizima šiba: naprijed, samo naprijed!

Čovjek ne miruje! I zrak savladava, da mu pronosi glase po svijetu, diže se u oblake i iz visina prijeti s ratujućim flotama jakom neprijatelju na mir, a slabijim na posluh.

I to sve radi čovjek — kulturni čovjek, bez razlike: ko je i odaklen je. Čovjek, koji bi lijene slabiće u svakom času gurnuo nogom dalje od sebe, neka se previjaju u svojoj gluposti, ako neće u kolo radina, neumrlih kulturnih radina.

Pa će možda i nas čuškatii nogama, ako već jednom ne pokrenemo mašinerije svoga života, koje dugo hrgjaju zapuštene, razbataljene i koje će sve više hrgjati, ako se s malo truda i volje ne priprave na kretanje.

Nemamo brzih odluka...

A na njih čeka samo jedan čas.

III.

ZLOČINAC.

Noć je. Tamnica leži u tihoj tami. U njoj su svjetla utrnuta, a zaključane ćelije mirne. Sve spava, samo se debeljkast stražar seta dugim hodnikom između čestih vrata s jednu i s drugu stranu. On je dobričina. Ali je vjeran svojim službenim propisima, pa budno pazi, da je sve u redu.

Iz jedne sobe, kad god progje, čuje stenjanje. Zastajkuje i sluša. Ne vara se. Vazda stenjanje. Jedan put

se ustavi pred vratima. Upali svjetlo i otvori. Vidi kažnjnika na podu skovršena.

Pita ga: šta mu je, što ne spava, a on odgovara, da ne može. Pojavljuje mu se pred očima bijeda p -rodice, pa ga to muči.

To ga muči? pitao stražar s osjećajem dobra stariješine za svoju brojnu porodicu.

A kažnjenik mu malo po malo prikazao svoje utamničenje ovako:

Bio je mlinar. Imao je brojnu porodicu. Djeca su tražila da jedu, tražila danas odjeću, sutra obuću. A on od ujma ne mogao sve podmiriti; ne mogao, a da ne ukrade.

Tako se naučio krasti, od čega nije odustao ni kad su djeca poodrasla i mogla sebi privrijediti, kad inu više nije bilo nužde.

Dobro su živjeli i pretrpili su nešto. Ali njega prijeteć žuljao u kesi — nije mu bio vičan. Pa se odao igri „trehe“. Dao zgodno sklonište nekim dangubama u svom mlinu i uz njih sjedao uz igru. S dana na dan sve više igrao i gubio. Počeo iz kuće prodavati. Stjerao na tanko, a onda djeca nijesu više dala.

Ne mogao se proći pa počeo opet krasti, mnogo više nego prije. Opažalo se, pa je gdjekad i vlasti odgovarao. Ali se nekako sve pojeftino razminulo. I on iz bojazni, odustao od mliva, pa udario u druge kragje. Nekad bi nekome osvanuo u granici manje po jedan snop po dva, nekome ne došlo janje kući sa sokom, nekome preko noći izdalo voće u bašči, neke me nestalo pune košnice iz uljanika i t. d.

On bi to znao brzo preturiti na cestu u drugi kotar i — izio vuk magarca — Kad bi se opet našao u neprilici bez novaca, stao bi pred ulicu i razgledao, šta bi mu gdje bilo zgodno ukloniti s puta.

Svijet se megjutim bunio na kragje i pazilo se. I oržućnici više vrebali, pošto je i njima netragom nestalo tri guske.

Nazad... nije mogao dalje.

Uhvatili su ga, kad je prefarbavao jednog ukradenog konja. Njegovo ludo dijete ga izdalo. On ga zgrabio za vrat i razbio ga o ledinu.

Pravda ga zgrabila, a njegovi ostali vrišćući. I sud mu sudio tamnicu, da u njoj sam skapava.

Stražar ga gledao pronicavo.

— Miran biti! odsjekao kažnjeniku i izišao.

A onda je u sebi gungjao, šetajući dalje hodnikom:

— Bagra! Teško mu samom ovdje, teško mu za pravo, što je sputan. Već bi htio i dalje živjeti na tugji račun... Hm, hm, ljuljao je glavom.

(Nastaviće se)

J Tanović

Na razboju.

Pucaju kosti i vrcaju bale,
Srce sa srcem u koštac se hvata;
Slobodi tamjan to robovi pale,
A jaka sila tirana ih mata.

Zbijena gužva razbojem se valja,
Dozi vije junak pobratima svoga,
Pa oštro gvožđe krvlju dalje kalja
I okom traži tiranina koga.

Padaju borci, al se žešće bori;
Slobodu vape prezreni robovi,
A tiran hoće „zmiju“ da umori.

— Oj, zbogom, silo, izdaje te snaga,
Samrt je tvoja, pukli su okovi —
Razbojem javlja sloboda se blaga.

Muhamed Ferid Vedždi:

Muslimanska žena.

S arapskog prevodi: Edib Tešnjak.

(Nastavak.1)

Oni gledaju na nevoljnu ženu kao na kukavnu ropkinju, koja se s muškarcem rame uz rame bori. Koliko se god ona trudila i radila, opet ne nalazi kod svoga protivnika muškarca ništa osim nedopadanja i prezira; koliko god ona imala široko polje rada i zarade, ipak je i ona sama i njena zarada izvrgnuta nasilju i otimačini njena protivnika.

Filozof Fornier, najžešći pristaša i zagovornik ženske emancipacije veli:

— Kakovo je današnje stanje žene? Ona živi lišena svega, dapače i u svijetu obrta, čije su sve grane muškarcu prisvojili do najsitnijih poslova, kao što su krojački i kitničarski. Bijedna pak žena, povučena na samoću, obavlja najteže i najnapornije poslove. Pa šta bi onda moglo biti vrelom životnih sredstava za žene, koje nemaju imetka? Ili igla ili njihova ljepota, ako su lijepe? Da, jedini način, da pribave bijednice sebi životna sredstva, jest tajno ili javno spolno općenje (prostitucija); to je pak taki način zarade, kojem se danas filozofija najžešće protivi i protiv njemu se bori. Ovaj kukavni i odurni položaj bijednih žena posljedica je današnje civilizacije i bračnog ropstva, o čijem se ukinuću do sada nije nikako mislilo. A da li je nama moguće vidjeti i trunak pravde u ovom kukavnom Stanju žena?

Pa šta da radi bijedna žena u ovim crnim i nesnosnim prilikama? Vele, da čovjek svakog stoljeća napreduje u razvijanju plemenitih osjećaja samilosti i ljubavi, kao što napreduje u materijalnom blagostanju. Pa zašto ovo mizerno stanje slabog spola u dvadesetom stoljeću ne gane ljudska srca i ne uzdrma njihove osjećaje? Koji bi čovjek, kod kojeg ima trunak samilosti, pristao na to, da ženu odvрати od njene prirodne dužnosti, za koju je duševno i tjelesno stvorena, te da je pusti neka se guši u plamenu krvave borbe životne? I šta da radi žena u ovim nesretnim teškim prilikama, koje joj nište ne samo tjelesnost, nego i duševnost i moral

Slušajte, kako piše poznati filozof i ekonom, Proudhomme:

— Ljudski rod ne duguje ženama nikakove mora'ne, ni političke ni filozofske ideje, jer on stupajući putem znanja, bez ženske je potpore uspio otkriti mnoge stvari, kojima se diviti moramo. Ljudski rod ne duguje ženama nikakovog industrijalnog izuma, nikakova najsitnijeg orugja, jer muškarac je samo onaj činbenik, koji izumljava, usavršuje, plodonosno radi i ženu izdržuje Uloga pak, koju žena igra u znanosti i umjetnosti, jest isto što i njena uloga u radu u tvornicama, jer ona ne može koristiti nigdje osim u onim poslovima, u koje nije potrebno umnu snagu i mišljenje ulagati. Žena dakle u znanosti, umjetnosti i industriji slični potpunoma kakovu mehanizmu, kao što je makara ili čekrk.

Pogledaj ovu bijednu ženu! Kako je muškarci izvrgavaju patnjama i naporu, kako je lišavaju životnih sredstava, a onda je prisposobljavaju kojekakvim makarama i čekrcima!

Ja štitim muslimansku ženu od takovog položaja. Pusti ti nju, nek bude u svojoj kući gospodarica, nek svoje prirodne dare i sposobnosti — o kojima smo mi u prošlom poglavlju govorili — valjano odgaja, kako bi došla do svog ženskog savršenstva Tada se muškarac u tom ne će moći sa ženom natjecati, niti će biti kadar, da joj se protivi ma u kojem bilo pitanju njena poziva i dužnosti. Muž je pak dužan i proti svoje volje na koji bilo način pribavljati ženi životna sredstva i sve potrebe. Nek žena kod nas uvijek bude kao u tjeleu srce, kojem svi ostali organi služe. Žena pak treba dobro cijiniti taj visoki svoj položaj i ne žalostiti se zbog svog neznanja jer neznanje je jedno svojstvo, koje se s malo volje i rada može odstraniti. Inače, ako bi se pokvario ovaj red te bi se žena bacila u vanjsku borbu života, onda neće biti mogućna povratiti svoj sveti položaj u porodici, koliko god to željela i na tom nastojala.

Ja sada molim sve one, koji bi željeli poboljšati stanje muslimanske žene, da poslušaju ove premudre riječi filozofa Julesa Simone-a, čiju učenost priznaje cio svijet i smatra ga jednim od najvećih ljudi i utemeljitelja ove materialne kulture. On je u pariškoj „Smotri smotra" napisao interesantnu kritiku jednog djela, što ga je napisao poznati francuski učenjak Logofijet, pa na jednom mjestu ovo veli:

— Žena mora ostati samo žena. Ovo su riječi Logofijetove. Jest, žena mora ostati žena, jer u tom će svojstvu osigurati i zajamčiti svoju sreću i blagostanje, a i drugima će moći darovati sreće i zadovoljstva. S toga gledajmo, da poboljšamo žensko stanje; ali ne da ga promijenimo. Mi se moramo s toga čuvati, da ne bi žene u muškarce pretvorili, jer će one time izgubiti mnogo dobra, a mi bi pak sve izgubili.

Priroda je stalno učvrstila sve, što je proizvela i stvorila; s toga bi mi trebali valjano prirodu ispitivati, pa prema tome svoju narav uljepšavati, a čuvati se svega, što je daleko od prirodnih zakona.

Neki filozofi vele, da je život oduran i nemilosrdan, ali to oni govore za to, što nikad u svom životu nijesu slast ljubavi kušali. Ja pak velim, da je život lijep i blagosloven, ali samo uz uvjet, da i muškarac i žena dobro poznaju onaj položaj, što im ga je vječni Bog — posebno — odredio.

Zašto li ovako ve savjete pruža jedan ekonomski kapacitet, koji je ljudskom društvu ostavio najveličanstvenija djela? Zato što je sopstvenim očima vidio, da izlazak žene iz svog gnijezda i njeno zanimanje poslovima, koji joj ne spadaju u dužnost, lišava je porodice i kućne joj temelje potkopava, kao što smo mi o tom u prošlom poglavlju govorili. Ovo će se vidjeti poslije, kad budemo naveli naša opažanja o tom, kako je mnogo bilo učenjaka, koji ovo mišljenje Julesa Simone-a odobravaju, dapače ispovijedaju. Osim ekonomskog porodičnog zla i opačine, koja u mnogo slučajeva nastaje iz ženskog natjecanja s muškarcima u vanjskim poslovima, ima to natjecanje još jednu vrlo hrgjavu posljedicu po same žene.

Učenjak Vilim Ferer, koji je poznat kao pisac mnogih djela o stanju i razvitku ljudstva, ovo veli u svesci „Smotre smotra" od g. 189 .

— U Evropi ima vrlo mnogo žena, koje su zabavljene muškim poslovima i koje se zbog toga ustežu od stupanja u brak. Ovakove evo žene mogu se — posve opravdano — nazvati trećim spolom, a to će reći, da ovakove žene nijesu ni muškarci ni žene. Ta pogledom na narav i na tjelesni sastav u opreci su s prvim, a obzirom na dužnosti i red s drugim.

Ovaj je učenjak najsvestranije ispitao žensko pitanje i uvidio je, da one svojim življenjem u ovom umjetnostvorenom industrijalnom životu i odricanjem od svojih prirodnih dužnosti, za koje su fizički i duševno stvorene, mijenjaju svoje žensko osjećanje i težnje, te padaju u najveću melanholiju i beznagje. Baš kao da ljudska priroda djelom pokazuje, da je ove nevoljnice ostavila u bludnji, pa ne poznavaju njihovih prava.

— Malo poslije učeni Ferer nastavlja doslovce ovako:

— Već su sociolozi počeli uvigjati konačnu opasnost ovog stanja, koje je u posvemašnjoj opreci s prirodnim zakonima, jer jedan dio ovakovih žena postaje već teretom društvu, zbog natjecanja s muškarcima u vanjskim poslovima. On ne nalazi nikakova posla, pa ako ovo

stanje ovako dalje ustraje, iz toga će — naravno - veliki društveni nered poteći.

Da li poslije ovog svega, što navedosmo, da savjetujemo ženama, neka se ne bacaju u vrtlog i borbu ovog vanjskog života? Kad je jednom dokazano, da je ovo stanje socijalna bolest, koja narode tišti, da li je onda prikladno, da radimo na njenu učvršćenju i proširenju? Kako da mi kraj sve oskudice poslovnih sredstava nastojimo ovo stanje održati i raširiti, kad Zapadnjaci, koji imaju hiljadama tvornica i radionica, živo rade, da to stanje iz temelja unište? Ta nismo li mi — nakon ovakih istina — dužni ruku pod ruku nastojati kako ćemo očuvati od promjene i preinake uzvišeni islamski šeriat, koji je — . keko će se osjetljivo i praktično vidjeti u našem djelu, „Kultura - tumač ljudske prirode i prirodnih zakona?

Kad vidimo da je tu jedna bolest, koja nas udaljuje od zapovijedi šeriatskog uzvišenog zakona, a pri-, bližuje njegovim zabranama, nije li onda po nas bolje, da potražimo i mudro ispitamo izvor i uzrok te bolesti, nego da je sami proti sebi potpomažemo? -Autor „Moderne žene“ veli:

— Nama ništa ne koristi to, što se nekoji naši pisci tuže i jadaju na današnje naše stanje i na prilike, koje nas čekaju, te što govore o neugodnim i hrgjavim dogagajima, koji se pojavljuju kao posljedice pomankanja brakova i ženske zaposlenosti muškim poslovima. Da, to ništa ne koristi, jer ovakove tužbe i vapaji ne mogu nikakova upliva imati na tok svijetskih dogagajaja. Ta kad bi tužbe bile dostatne, da preinače taj tok, onda bi bilo vrlo lahko sve učiniti.

Vrlo dobro, kad je to tako, kad tužbe ne mogu ništa koristiti, zašto li se onda gospodin autor tuži na hrgjavi položaj naše žene i zašto savjetuje, da se taj položaj preinači? Ako gosp. pisac drži, da je pomanjkanje brakova i zaposlenost žena vanjskim poslovima socialna bolest, kao što drže svi svjetski umnici, zašto se onda ne bi tužio na tu bolest, zašto ne bi nastojao, kako će se iskorijeniti? Da, zašto se on baš obratno tuži na nedostatak te bolesti kod nas i nastoji da je proširi? Kad jedon liječnik dogje u jednu zemlju i vidi, da su njeno stanovništvo zbog pomankanja zdravstvenih sredstava silno zarazili kužni bacili, harajući ga i ništeći, šta je on u tom slučaju dužan učiniti? Valjda će ljude savjetovati, da se predaju strašnoj bolesti i pokore djelovanju bacila? Ili će im preporučiti, da odstrane bunjišta i pogane smrdljive stvari izmegju sebe, kako bi se žestina bolesti ublažila i umanjila? Ako savjet, kojim se ljudi potiču na očuvanje zdravlja, ne bi koristio, još je naravnije, da ne će imati koristi propagiranje podatnosti prama bolesti. w... . Autor „Moderne žene“ dalje veli:

— U istinu najvažniji faktor, čiji se utjecaj na stanje naroda opaža, jesu ekonomske prilike tog naroda. Ali na žalost, niko ne može tim prilikama vladati i prama svojoj ih volji okrenuti i udešavati.

Mi na ove riječi odgovaramo:

— Kad nije lahko ekonomskim prilikama naroda po svojoj volji ravnati, koliko bi onda moralo teško biti ravnati društvenim i moralnim prilikama i odnošajima? Osim toga ako je nemoguće ekonomske prilike izmijeniti savjetima, kakova bi bila onda potreba tolikom broju gospodarskih učenjaka u civilizovanom svijetu i zašto bi evropski narodi onoliko uvažavali njihove znanstvene rasprave, gutajući ih kao žedan čovjek vodu. Ako mi baš moramo oponašati Evropejce i povoditi se za njihovim primjerom, za što onda ne bi kao ovi ekonomski učenjaci upućivali naše ljude najprikladnijim i najljepšim oblicima života, mjesto što im preporučujemo opasni rad i nastojanje, koje će posve društveni rea poremetiti?

Da li u prirodi žene ima išta, što bi dokazivalo, da ona može obavljati poslove muškarca?

Veliki je Allah ovaj svijet i njegov red stvorio na najljepši i najsavršeniji način; on je svakoj stvarci u prirodi darovao sve potrebite joj elemente i organe, a svakom organu dao sposobnost, da sam od sebe traži svrhu, radi koje je stvoren. Na pr. pogledamo li zube raznih životinja, vidjećemo megju njima veliku razliku u formi i redu. Zubi onih životinja, koje travu jedu, tako su jednostavni, da mogu samo travu prožvakivati, dočim je Bog veliki životinjama, koje meso jedu, vilice naoružao oštrim i čvrstim zubima, iz čijeg cijelog reda i oblika jasno vidimo, da su oni sposobni meso smrviti i sažvakati.

Takogjer se opaža u svjema tjelesnim dijelovima i organima pojedinih životinja jedno osobito ustrojstvo i osobita sposobnost, koja odgovara formi njihova hranjenja i načinu pribavljanja svakodnevnih životnih potreba.

Za čitaoce prirodopisa ova su opažanja najbolji dokaz, da ženska zaposlenost muškaračkim poslovima nije ništa drugo, nego li istupanje same žene proti svojih prirodnih prava i izlazak izvan djelokruga, što joj ga je priroda odredila. Po tom prisiljavanje žene na ovaj nenaravni istup najvjerniji je primjer teškog ropstva, što ga ovi nemilosrdni muškarci nameću svojim slabim i nježnim drugaricama života. To je prisiljavanje takogjer najbolji primjer onih navala i nepravdi, koje se bez milosrgja i sažaljenja čine bijednoj ženi na poljanama ovog opasnog vanjskog života. Sve što se kod žene od naravi nalazi, sve nam to dokazuje, da ona mora živjeti u jednom posve drugom svijetu izvan muškog svijeta. Inače bi ona postala neki treći spol izmegju muškarca i žene, kako je rekao učeni Vilim Ferer, a glavno bi obilježje njeno bilo vječna tuga i melanholija, koja bi joj se na namrgogjenom licu odrazivala.

Pogledamo li na osjećanje žene, vidjećemo da je ona utjelovljeno milosrgje i tankočutnost, utjelovljena ljubav i sućut. Pogledamo li je s gledišta njenih nagnuća, opazićemo da je ona spremna sebe žrtvovati za drugog i da je po naravi sposobna i podata, da dobra djela čini. Ova pak sva njena duševna svojstva u diametralnoj su

opreci s onim strahotama u vanjskom životu, jer vanjski život je samo neprestana borba, neprestana tučnjava. U tom životu najviše posao svigja snaga i desnica a najviše uporište i oslon leži u tvrdoći i grubosti srca. Pa kuda da krene bijedna žena sa svojom tankočutnošću i uzvišenim nagnućem u ovaj neprestani pakleni rat i borbu. Šta da se radi s ovim nježnim srcem u ovoj žestokoj borbi, koja svakim svojim strašnim prizorom bijednu ženu na muke stavlja i njenu tankočutnu dušu uzdrma. To je uzrok, da su žene u onim zemljama, gdje im je dozvoljeno natjecati se s muškarcima u vanobiteljskim poslovima, u najgorim životnim prilikama, u najnesnosnijem položaju, u kakvom se ne nalazi nikakovo Božje stvorenje. Te žene nijesu ništa drugo, nego li ropkinje, koje u kutu zaborava moraju obavljati najteže poslove i živjeti u najvećoj bijedi i siromaštvu, kao što to reče danas najgorljiviji pristaša žena, Fornijet.

O ovim je nevoljnicama pariška „Smotra Smotara“ u svesku 8. od 1897. ovo pisala:

— Mnoge ovakove žene obavljaju najteže poslove, a dnevna im zarada ne prekoračuje ni dvadeset sentima. Hrana pak njihova sastoji se samo od kruha i skuhanih listova čaja, a to sve dolazi otuda, što žena nije nikako kadra, da se s muškarcima natječe i bori, jer čim ona počne nešto raditi, da si kakovu valjanu zaradu pribavi, muškarac se odmah s njom počne natjecati i borbu voditi, dok je napokon ne pobijedi. On ustrajnošću i jakošću svoje tjelesne konstrukcije ljepše od žene obavlja svaki posao, pa dapače i krojački i kitničarski i frizerski

Možda će nam sada kogod ovaki prigovor staviti:

— A šta su sve one doktorice i inženierkinje, o kojima čujemo često govoriti?

Da, to su one sretne kćerke, što no im je sudbina odredila, da poteku od bogatih očeva, koji na njih troše onoliko zlata, koliko im tijelo teži. Ali da li se može reći da se prirodnim zakonima pokoravaju ove bogataške kćeri, čiji broj iščezava pred brojem onih siromašnih žena, koje od gladi i neimanja skoro umiru. Nije li bolje i korisnije, da te doktorice i inženierkinje budu dobre i u djetinjstvu valjano odgojene majke, koje bi mogle — recimo — roditi pet liječnika ili pet inženiera, što no bi služili na korist ljudstva, umnožavali ljudski rod i radili na dobru i sreći svog naroda?

Sva ova stanja smatraju se zločinačkim bunjenjem proti prirodnim zakonima; stoga apsolutno nije pravo, da se ona navode kao dokaz ljudskog napretka i savršenstva.

Pisac „Moderne žene“ veli:

— Ali šta ćemo raditi onda, ako život bude od mnogih žena zahtijevao da same ostanu, te da po vasdan rade i trude se, kako će sebi, svojoj djeci i ne kojim svojim bližnjim rođacima, koji su nemoćni raditi, životna sredstva i potrebe nabaviti?

Mi na to odgovaramo, da se tome dade pomoći ako budemo ganuti mizernim stanjem ovakovih žena, osobito ako budemo pozitivno znali, e je njihovo obavljanje

muških poslova i bunjenje proti prirodnih zakona, samo prisilni pokret, da se izbave iz vrtloga smrti, u koji ih je zla sreća i glad gurnula; nadalje ako budemo iz dna srca sažaljavali ovaj tužni oblik ljudskog života i napokon, ako budemo mudro i razmišljeno istraživali sredstva, pomoću kojih će se ovo pakleno mučenje i nevolja odstraniti. Inače se ovom velikom zlu ne može doskočiti tim, što će se tvrditi, da je i ovo stanje znak civilizacije i što će se ono širiti i propagirati.

Ja bih molio svakog savjesna, osjetljiva i plemenita čovjeka, da sa mnom malko promisli o položaju bijedne žene, koju je hrgjavo i mizerno stanje i zla sreća prisilila, da živi bez muža i da radi po cijeli dan naporne poslove pod plamenom sunca i nad zažarenim kotlovima po tvornicama, samo za to, da privredi sebi komad kruha, kako bi izbjegla pandžama propasti i smrti. Opet velim: Molim svakog savjesna čovjeka, da sa mnom malko promisli o ovom tužnom stanju i poslije nek mi kaže, da li je u svom srcu osjetio samilosti, prama ovom nježnom spolu i kakova će jaka sredstva upotrijebiti, da se zapriječi prelaz ove strašne bolesti, koja i žene i lice civilizacije dvadesetog stoljeća kvari i izopačuje. Sredstva pak za sretan život neizbrojiva su.

Koje li se ljudsko srce ne bi cijepalo, kad čuje filozofa Fourieta, najvećeg zagovarača ženske slobode, koji u središtu ove materialne kulture gorko dovikuje svome narodu ove riječi:

— Kakovo je danas stanje žena? One žive u najvećoj nevolji, jer su im muškarci oduzeli svaku zaradu u svjema granama obrta, pa dapače i u svjema najsitnijim poslovima kao što su krojački i kitničarski. Žene u samoći i zaboravi pak obavljaju najteže poslove, pa gdje bi se onda našlo vrelo života za te bijednice, koje nigdje ništa nemaju. Da, one nevoljnice nalaze izlazak iz bijede samo u javnoj ili tajnoj prostituciji, taj se pak izlazak stroga protivi filozofiji.

Ovo je evo nesretno stanje, u koje je žene bacila današnja kultura i ovo bračno ropstvo, o čijem dokinuću do danas žene nijesu mogle ni mjsliti.

Ja ne bih nipošto želio, da i muslimansku ženu jednog dana dogagjaji vremena gurnu u ovu krvavu životnu borbu, pa molim velikog Allaha svim svojim srcem, nek našim muškarcima podijeli zdrav razum i mudrost, te nek nastoje, kako će naše žene zaštititi i očuvati od nasrtaja onih opačina i opasnosti, što ih donosi današnji oblik kulture, koji je počeo rasulo doživljavati.

Mi smo jednom rekli, da sve, što je pri ženi, dokazuje, e je ona stvorena, da se mora baviti posve drugim poslom, nego što je posao muškarca. Da, pogledaj ženu, kad je u nosećem stanju, vidjećeš da se ona tada nalazi u takvoj periodu, kojoj se mora najveća pažnja posvetiti.

Vidjećeš da je žena pri začecu djeteta, kad traži posebna jela, nervozna i da na nju žestoko djeluje sve što opaža, osobito oni prizori, koji prouzrokuju strah i žalost.

Liječnici su o ovom važnom predmetu napisali vrlo opsežnih djela.

Poslije žena prelazi iz periode u periodu, na koncu porodi, a tada tek biva izložena pravoj bolesti i postaje NEKO vrijeme izvržena nekim groznicama raznih oblika i svojstava prema svojoj sposobnosti i naravi. Iza tog ona počinje dijete dojeti i postaje pomoću svog mlijeka apsolutni gospodar života svog i djetinjeg. Pa tako vam Boga recite mi, kakovo mora biti stanje jedne, politikom zabavljene žene, koja je u stanju začeca, kad članovi parlamenta — kao što se to mnogo dešava — počnu raspraviti o kakovu, pitanju, vikati i megjusobno se tući? Ili kakvo će stanje, kakova li će tuga i žalost žene biti, kad ona na jednoj velikoj skupštini ustane, pa počne zagovarati izmjenu jedne ustanove zakonskog nacrtu, ili stane svojim govorom pokrećati javno mnijenje i samilost izdovati, da se jedan zakon derogira, a kad se u isto vrijeme jedan dobar i vatren govornik digne — kao što se često megju političarima dogagja — pa pred cijelom skupštinom počne mnogim oštrim argumentima obarati njeno mišljenje i dokazivati, da je ona u velikoj bludnji. Ako je jedna ovakova žena trudna, u kakovo će tada stanje ići i koliko će se njeno mlijeko pokvariti ako je dojilja?

Napokon u kakovu će opasnost pasti zdravlje trudne žene i njena djeteta, ako se ona — da skрати vrijeme rada — pridruži buntovnim i štrajkujućim radnicima, da se mota izmegju puščanih hitaca i zveke oštrih sabalja?

Ne dokazuje li sve, što je pri ženi, da je veliki i mudri Stvoritelj, koji je svakom svom stvorenju dao oblik i narav, pa ga onda uputio u ovu borbu života, nije li aj Stvoritelj ovaj nježni i slabi spol odredio za miran i usamljen život i učinio, da se sve što je pri ženi, protivi buci i borbi?

Pretpostavimo li, da je cio svijet ustao, da — uprkos prirodnih zakona — dadne ženama pravo, da se bave poslovima muškaraca, opet pitanje nastaje, da li se priliči Sljedbenicima prirodne vjere, da oponašaju druge narode ovolikoj protivnosti prirodnim zakonima.

A da li je teško uzvišenoj muslimanskoj naravi, da p ostavi takove zakone o poboljšanju ženskog pitanja kod nas, koji će potpuno odgovarati vjeri, prirodi i naravi? Zar su zatvorena sva vrata našeg nadanja, pa da moramo onašati evropske narode u njihovim bolestima i borbama?

(Nastaviće se).

Abdul-Hak Hamid:

Tarik.

(Osvojenje Španjolske).

Drama u šest činova i četiri dodatka.

S turskog prevodi: Salih Bakamović.

(Nastavak.)

Mudžahida: Zar je govoriti u stihovima nekakova vještina; Ja to mogu i u snu činiti. Smijete se! Ovaj ponizuje arapske mitdžahide, a vi se još smijete!

Muslim: O ne dao Bog! Nije mi bila namjera, da vas ponizujem. Ja ovo govorim iz udivljenja...

Mudžahida: Čemu se imate diviti? Ovo su posve obične i naravne stvari.

Muslim: Dakle, ako sam se ja u vas zaljubio, to je posve naravno? Na to mi ne možete odgovoriti!

Mudžahida: Nekada je i mržnja naravna, ali se može prešutjeti. Vi svoj'i ljubav iskazujte onima, koji su, je dostojni i koji je izgledaju. Ja od vas tražim samo to da priznate, da su i ženske sposobne u rat ići.

Muslim: Priznajem: kad je nužno, i od angjela se pomoć traži.

Mudžahida: Ali treba nam ijodobravati, što u ratu sudjelujemo. I mi živimo i umiremo isto kao i vi. Možemo biti i zapovjednici i sluge. Mi se kao španjolske ljubavnice ne nalazimo po plesnim zabavama i vrtovima, nego naprotiv, nalazimo se po školama i bojnim poljanama. Mi se ne naslagujemo glazbom i igrom kao one; mi sviramo uz ratne trublje i izvojevavamo pobjede. Ne pašemo skupocjene pojase kaš španjolske ljubavnice, nego britke sablje i oštre bodeže. I baš za to, što su one takove, postaju sužnjevima, a mi se šećemo po neprijateljskim dvorovima i kraljevskim riznicama.

Muslim: (*Nehotice.*) Tako ti Božije ljubavi, kaži mi: ili si ti božica rata, ili vila ljubavi ili utjelovljena duševnost?

Mudžahida: Kazaću ti za Božiju ljubav. Vjeruj mi, da ja o vili i ljubavi ništa ne razumijem. Ja sam jedna arapska mudžahida, a zovem se Azra binti Antar. Majka mi je davno na onaj svijet preselila. Ovamo sam došla s ocem, koji je kao šehit pao u boju kod Džebel-Ettarika. Ali imam ovdje okolo četrdeset hiljada braće!

Muslim: Da te jedan čovjek, očaran tvojim vrlinama, ponudi, da stupiš s njim u zajednički život, da li bi tu ponudu prihvatila?

Azra binti Antar: Ako je pristojan, ne bih ga odbila. Samo treba, da je meni ravan. Ne velim, da bi morao biti od mene niži, jer ne mogu ni zamisliti osobu, nižu od sebe. Ali ne želim ni da je nada mnom, jer ne trpim, da mu budem zadužena.

Muslim: Ali ako onaj, koji ti nudi zajednički život smatra svakog jednakim?!

Azra: Nek smatra! Ali svako ne će njega i mene smatrati jednakim.

Muslim: Oni, kod kojih nijesu svi ljudi ravni, ne znaju, šta je ljudstvo. Na takove se ne polaže nikakva važnost

Azra: Ah, kamo sreće, da smo se rodili, nakon što ljudstvo dospije do vrhunca svog savršenstva! Kamo sreće, da smo na ovaj svijet došli u doba, kad bi se imala osnovati jedna jedinstvena svjetska država, kao što postoji jedna središnja toplina, a ne dvije države, kao što postoji dva zemaljska pola. Trebali bi se neprestano kajati, što smo rođeni u ovom vijeku. Kako da se ne bi trebali kajati, kad danas na ovom svijetu ima na hiljade vladara,

na hiljade naroda i vjera?! A kako da ih ne bi bilo, kad su njihovi osnivači ovom svijetu, koji je najsvjetliji dokaz Božijeg jedinstva, zamislili hiljadu stvoritelja! Bože moj, Bože moj! Kada ćeš ljudski rod, koji je odbaraniji od sviju stvorenja, savršenstvu dovesti?

Muslim: Kada žene budu tvog razuma, tvoje naravi i tvog znanja!

Azra: Ali ja samo želim vidjeti jednakost megju državama i vjerama, megju muškim i ženama!

Muslim: I ja želim, da svako bude tvog mišljenja. Istina, Arapi su dosta napredovali, jer vidim da veći dio njihovih žena posjeduje tvoje vrline i razum, tvoje krijeposti i naobrazbu. Ah! Ali još je ovaj svijet jedna količevka, a ljudstvo jedno djetešce.

Tarik: Žene su mjerilo i stupanj kulture jednog naroda. Ako ženski dio jednog naroda počne nazadovati to znači, da taj narod nije poznavao temeljnih pravila odgoja i da će na skoro propasti.

Muslim: (*Azri.*) U očima ovog čovjeka, koji ti nudi svoji ruku i poziva te u bračni život, žensko je i muško isto, što muž i žena.

Tarik: Krasni i nježni spol, što ga ženama zovemo, stvorenje će s muškim u slozi živi i da dijeli njihovu lošu i dobru sudbinu. Istina, ove od prirode ljepotom nadarene krasotice, za nama mnogo zaostaju u tjelesnoj snazi i jakosti; ali pošto nas svojom nježnošću, ljupkošću i ljepotom hiljadu puta nadmašuju, mi ih moramo sa sobom u svakom pogledu ravnopravnim i jednakim smatrati. Mi smo snažni, one su nježne, pa opet su katkada u naporu i teškoći mnogo izdržljivije od nas.

Jest, mi smo jaki i snažni, a snaga je i jakost na ovom svijetu pobijedila sve, pa i samu pravdu. Ako su našim praocima njihove drugarice života bile ropski podvržene, to je zato, što su one bile tjelesno mnogo slabije. Snaga je učinila, da isključivo muški vladaju ljudskim skupinama; snaga je učinila, da muški prestignu žene i da u državnoj upravi vodstvo u svoje ruke uzmu. Ali mi ne možemo biti dostojni zapovjedništva samo za to, što smo tjelesno snažni i jaki. U kratko, pošto je priroda i muški i ženski dio ljudstva duševnim vrlinama jednako obdarila, to se pomoću tih vrлина mogu jednako koristiti, a ja ne mogu ništa misliti nato, da su žene' kratke pameti.

Za to Muslim ima pravo, što veli, da svakoga moramo jednakim i rovnopravnim smatrati. Poznato vam je da arapski velikani s pojedinim ljudima iz nižih slojeva idu na sudište, a šeriatske sudije — držeći se strogo pravde — jednako sude i najnižemu i najvišem. Iz ovoga se pak razumije, da su narodni odličnici sebe smatrali jednakim i ravnim svjema nemoćnicima i siromašnim ljudima. Ta i naš halifa sebe ne razlikuje od naroda i svoju vladarsku čast i vlast čuva samo, pokoravajući se vojli naroda.

Azra: Nikako ne volim slušati ono, Sto znadem.

Muslim: Dijete, ima ih, koji ne znaju, a ima ih, koji znaju ali ne će da priznaju. Hoćeš li primiti moju ponudu? Želim ti biti drug Života!

Azra: Da vidimo; nek se rat i naša dužnosti dovrši!

Muslim: Ali ja naročito želim, da mi budeš ti drug u ratu. Čuvaću te.

Azra: A jesi li me do sad čuvao? Pa od čega da me čuvaš? Zar od smrti? Čovjek, koji zna, da je na ovaj svijet plačući došao, može li se bojati smrti? I hoće li osjetiti u srcu žalost, što će umrijeti?

Muslim: Ja bih za tobom tugovao, a ovaj bi svijet izgubio jednu ličnost, kao što si Ti.

Azra: Da se ljudstvu usluga učini, dostojno je da se i viši ljudi žrtvuju, a gdje li su one osobe — kao što sam ja — čiji opstanak i ne bivovanje po ljudstvo — isto znači

Muslim: Umreš li; više rie ćeš moći vjeri i državi usluga činiti.

Azra: Ta ja ću svakako umrijeti, da narodu i vjeri uslugu učinim.

Muslim: Jest, ali ako više budeš živjela, više ćeš im usluga učiniti.

Azra: Ja ne želim nikako prirodno i smrću umrijeti. Megju tim nije izvjesno, da bih i u boju poginula i umrla.

Muslim: Al ja sam tebe srcem i dušom zavolio!

Azra: Zavoli narod više, nego mene, pa da i ja tebe zavolim.

Muslim: Domovinska je i narodna ljubav posve drukčija. Čovjek se jednim okom zaljubi, ali ne može se u jedan narod zaljubiti.

Azra: (*Uzrujano.*) Šta?!.. Ne može li se čovjek u svoj narod zaljubiti? Šta sve ima ona ženska, koju ćeš voliti? Krasno lice, lijepu narav, ljubezan, sladak pogled, milu besjedu, nešto malo znanja i pameti i ništa više. Kada je zamišljaš, onda ti je samo na umu njeno lice i njena narav, a kada je gledaš samo, vidiš njen stas i s'ušas njen glas. Ali u jednom narodu! Šta se sve ne može u jednom narodu? Iskusni starci, koji narodu govore sa tribune o njegovu napretku i blagostanju; hrabri mladići, koji znaju u ratu sabljom, a u književnosti perom vladati; marljiva djeca, koja po školskim zakutcima ne puštaju knjigu iz ruka; državnici i učenjaci, štono u tančine poznaju politiku i znanost; veleumni mudraci i mislioci, koji su se u području filozofije i otkrića odlikovali; bezbrojni profesori, koji su uvjereni, da se narodni napredak i blagostanje ne mogu osigurati dotle, dok svoje učenike ne podignu na stepen svog znanja i savršenstva; na stotine hiljada mudžahida, koji su se odlučili, da ljudstvo pomoću sloge i jedinstva okupe oko jednog središta, vjerni i iskreni prijatelji, koji se megjusobno više vole; nego rođenja braća; mnogi milosrdni i iskreni liječnici, koji su u mnogogodišnjem liječenju i svoje živote na kocku stavljali, onda nekoliko, stotina hiljada od tvoje drage ljepših žena, nekoliko stotina hiljada krasotica, koje su mnogo znanije od one, koju ti savršenstvom ženstva zamišljaš. Kad o njima misliš, sve ti pred oči dolaze, a kad ih vidiš, opet želiš na njih misliti. Pa oko se sve ovo ne

naziva ljubav piama narodu, onda šta se može ovom reći. Ja sam požalila jednog starca, koji je pred mojim očima umro; ali kasnije sam se obradovala, vidjevši gdje do bismo jednog mladića.

Kad mi se susjed razboli, ja tugujem; ali kad ga posjetim, vidim da je zadovoljan, pa i meni lakše bude. Saučestvujem u žalosii jednog znanca i dok sam tužna, on pokušava da me razveseli.

Koliko sam puta, misleći o dogagjajima, koji na plač natjeruju, vidjela i stravi, koje su me razveselile. Nekad mi se dogodi, da vesela legnem a tužna ustanem; gdje pak dopanem kakove nesreće ili jada, ali se neko nagje pa mi utjehom tu nesreću ublaži i lijek proti onom jadu donese.

Jedan se mladić zaljubi u jednu djevojku, pa ne može vršiti svojih službenih dužnosti. I ako ovdje ne bih trebala govoriti o ljubavi i o tom, da je dužnost od nje prešnja, ja ipak eto govorim. Dijete ti slabo uči, potužiš se njegovu učitelju, a on ni da te sluša. Šta ćeš onda? Naravno, da ćeš ogorčen njegovim postupkom dijete drugom učitelju povjeriti.

N. pr. moj je sestrić vojnik, pa bi trebao ići u rat ali se boji; ja ga uvjerim, da će prije umrijeti, ako kod kuće ostane i on tada mirno u rat odlazi. Jedan tvoj prijatelj, kojeg mnogo voliš, zbog nečega se na te razljuti i hoće da prijateljstvo razvrgne; ali ti nagješ način i s njime se pomiriš. N. pr. da ti i ja zatečemo jednog lopova i jednu nevaljalu ženu, naravno da ćemo se razljutiti i gledati da ih zapriječimo od gnjusnog čina. Zašto recimo ja jednu staricu želim gledati kao svoje dijete? Zašto npr. da ti prema jednoj djevojci voliš postupati kao otac? Eto tako jedna tuga dolazi, a druga odlazi. Nekad smo tužni, a nekad veseli.

Nekada se i veselja nasitimo. Svemu je ovom uzrok to, što pripadamo jednom narodu.

Koliko sam hiljada puta bila sama sebi dosadna, pa sam odredila, koliko je moguće, da ne mislim i da se ne borim. Koliko sam hiljada puta odlučno htjela ove svoje misli prenijeti i na one stvari, koje bi morale biti u posvemašnjoj opreci s ovim stanjem našeg naroda! Pa kao što se angjeo čovjeku prikaže u slici ljubi enog mu bića, koje je kao i on čovjek, tako su se i ove stvari, o kojim sam posve drukčije mislila, pojavile opet, odnoseći • e na ono stanje našeg naroda. Ako se ovom ne kaže ljubav prama narodu, ne znam čemu da se onda kaže?

Muslim: ((*Visokim glasom.*) Ja ne mogu podnijeti-ovakav snažan i vatrean govor! (*Hoda, sjedne, pa opet ustane.*) •

Muglz-Errumi: To znači, mjesto jednu osobu cijelo ljudstvo ljubiti!

Muslim :Ali tu ljubav znati opisati znači sebe još dražom učiniti! Azra kreći Antarova, ti si mi jezik zavezala. Ne znam, je si li angjeo ispitivač, pa nijesam u stanju naći ti odgovora. Za božju ljubav reci mi još jednom!.. Ta rekla si... dok se rat svrši; je li?

Azra: Da, dok se rat svrši. Onda ćemo se misliti do mile volje i zaključak stvoriti.

Jedan glasonoša: Musa bin Nasir je osvojio gradove Seville i Kamion, te pokrajinu Luzitaniju. Sada putuju u Meridu.

Tarik: Tako? Zaista divna vijest! Ako Bog da takovih ćemo vijesti još mnogo čuti. A jesu li uz Ibni Nasira i njegovi sinovi?

Glasonoša: Nijesu. Oni su ostali u Africi. S Ibni Nasirom je samo Zehra i E'jub bin Habib. Zehra je dapače zastavu pobjede izvjesila na tvrgjavi Seville.

Muslim i Azra: (*Za se.*) Sretni narod! Junačka vojska

Tarik: (*Za se.*) Ja u tom ne vidim ništa izvanredna Za jednu ljepoticu, koja je Bin Zijadovim srcem zavladała posve je obična stvar izvjesiti pobjedničku zastavu na tvrgjavu. Ko s Tarikom vlada, taj može i državama vladati. Ko je Tari ka osvojio, može ga i s vojskama zarobit. Ko je Tarikovo srce ranio, može i tvrgjave osvajati. Ja u tom ne vidim ništa izvanredna. (*Azri.*) Kad u svačemu sličiš njoj, zašto nijesi ti ona? Hoću da te smatram nebeskim bićem, koje je odraz njene duhovnosti.

Azra: (*Smiješeći se.*) Sve smo iz jedne škole izišle,

Tarik: Sve ste hurije jednog raja.

Muslim (*Znatiželjno Azri.*) A ko je to ona?

Tarik: Niko, niko Muslime; to je jedna sjena, jedan fantom, jedno prividno biće. (*Glasonoši.*) Je li s njima kći Ejub bin Habibova.

Glasonoša: Jest, Ona je uvijek zajedno sa Zefirom i dapače obje su na bedemu tvrgjave zajedno bile kao zvijezde bliznaci. Ko ih vidi, pomislio bi, da su sjena jedna druge. Dok je Musa bin Nasir na zvoniku karmonske stolne crkve ezan okujisao, obje su mu bile kao dva angjela: jedna na desnoj a druga na lijevoj strani. Da li su ini i osobni ciljevi isti, to ne znam. Ali one su ko dva oka, koja moraju istim pravcem gledati, kad jedno od njih pogleda. Šta više, kći Ejubova...

Tarik: (*Vičući.*) Dosta, dosta!.. Ili ti mene zbilja gvozdenog srca... ? Ne, nije tako... pogrešno sam rekao. Ili ti mene zbilja ... Glasonošo, tako si me smeo, da sam zaboravio, šta sam htio reći! Da sam i gvozdena tijela, ti bi me razljutio. Idi, pa se odmaraj. Ali stani. Šta su učinili sa svadbenim darom?

Glasonoša (*Dršćući.*) Halifi su ga... Musa ga je poslao halifi.

Tarik: Da je bio za prodaju, novac bi mu sada mojim vojnicima došao.

Muslim: Onaj svadbeni dar kod mene je skupocjeniji, nego li sve ovdje poredane kraljevske krune.

Jedan sluga: Došlo je nekoliko plemića od španjolskih vojskovođa; žele sastanak da potpišu ugovor o predaji.

Tarik: Nek izvole. (*Prisntnim.*) Da izagjemo pred njih... (*Osim mudžahida svi islaze*)

Azra: (*Za se.*) Predaće se!.. Velikog li veselja!
Da mi Bog raj pokloni, ne znam, da li bih se ovoliko obradovala.

Dolaze:

(Nastaviće se).

Narcis:

Mrak.

Mračno je nebo. Mjesec krvavi
U ponoćnome tinja oblaku;
Vjetar se gdjekad javi u travi,
I noćna ptica ktkne u zraku.

Plaç mutnih voda silno se čuje,
Kao da žubor suza je sami,
I zvono noćno to odjekuje
Dubokim tonom negdje u tami.

Mirno se jedna staza bjelasa
I žurno bježi tam u mrak gusti;
Sva zemlja šuti, mučno, bez glasa,
Grieh na njoj krila umorna spusti...

Tad štropot neki rasu se svuda,
Ponoć uzdaše i s hodom stade;
Panika stvari obuze luda:
— Kamen to jedan u vodu pade.

Dr. Osraan Namik:

Teiste i ateiste.

(Vjernici i bezvjerci)

Sturskog prevodi: **Abdusselam Hadžlferizović.**

(Nastavak.)

Bezvjerci su se pojavili, a ta je pojava dokazala, kako se i na umna bića proteže onaj sud, po kojem nemaju kraja ni konca igrarije prirode i naravi u materijalnim stvarima. To — i bez obzira na materiju — doznajemo po tom, što se mnoge uzvišene vrline kao i niske opačine lahko primaju ljudske duše i razuma. S toga mi vjernici, i ako pristajemo na logičku definiciju, po kojoj je čovjek razumna životinja — bezvjercima pak ostavljamo neka se kite riječju „životinja“ u potpunom njenom smislu.

Džahid beg dalje veli:

Dakle čovjek je religiozna životinja; iznimkama su u tom ateiste. Nu usprkos toj iznimnosti moguće je, da će se još vrlo dugo vremena kod budućih generacija sačuvati ideja o Bogu, koja se je od davnih davnina uko-

rijenila u ljudskoj naravi. Drugim riječima: mogućnos-da prvotna vrst potpuno izgine i fosilima (mustehase) pot stane, zavisi o prolasku još mnogih vijekova.

Čudnovata li mišljenja, čudnovate li želje! Sve što se na svijetu pojavi škodljiva po red i poredak, prirodni zakon odmah pripravlja sredstva, da to uništi i odstrani. N pr. šta sve priroda ne čini i kakove li sve lijekove ne stvara, kojim suzbija prelazne bolesti, kad se pojave. Čudesa prirode opažaju se i u načinu, kako ona zaprečuje prelaženje jedne bolesti, koja se pojavi kod jednog živog bića.

Mi takogjer vidimo, kako nenadano zbog nekih prirodnih uzroka češće propane i rasulo doživi jedna tiranska i apsolutistička vlast, koja je neko ljudsko društvo osvojila i poda se skućila S druge strane opet svakim se danom neprestano umnožavaju uzroci kulture i poboljšanja ljudskog društva. Stoga se ne treba gosp. doktor ničega plašiti niti se uzrujavati. Nek malo na posljedice pomisli. Ta vjernici su ljudi, koji posjeduju vrline i krijepesti i oni su jedini ures i nakit ovog svijeta, jer i svjetska kultura i blagostanje ljudstva djela su njihova rada i posljedice njihova savršenstva. Što se tiče bezvjercaca, oni su — nek mi se oprostí ovaj izraz — paraziti i gladne uši na biću vjernika.

Gospodin doktor — dovršujući ovu raspravu o historijskom argumentu — veli da rasulo i propast teizma ovisi o prolazu mnogih vijekova, a onda tvrdi, da će kad li, ta dli nestati i ideje o Božijoj egzistenciji, koja je osnov teizma. On veli:

Nu to, što će teizma nestati tek nakon minuća toliko vijekova, ne dokazuje, da Bog postoji. Jer ja sam na predavanju rekao, da opstojanje ideje o apsolutno vertikalnom pravcu megju budućim generacijama ne može nikako dokazati opstojanost tog pravca, a tako isto dugotrajna opstojanost ideje o Božijoj egzistenciji, ne može dokazati egzistenciju Boga. Za to mi moramo na stranu baciti historijski argumenat o Bogu.

Da je Džahid beg shvatio svoju nemoć, da donese jedan argumenat, koji bi dokazao egzistenciju Božiju, ne bi se ovoliko trudio s dokazivanjem opravdanosti ateističkog vjerovanja, jer posve je prirodno, da ga ne može opravdati i Božiju egzistenciju zanijekati. Eto baš zato, što on nije shvatio ove tačke, uporno i tvrdoglavo niječe Boga, ali pri tome se služi samo sofisterijama i lažima jer kako će jedan čevjek, koji ne može vidjeti jednu odsunca svjetliju stvar, moći dokazati, da ta stvar ne postoji.

I dok je to sve tako, Džahid beg se opet laća ideje o apsolutno okomitom pravcu, a njegovi navodi u tom pogledu vrlo lijepo pokazuju, koliko je on tvrdoglav i fanatičan. Razlika je izmegju ideje o egzistenciji Božijoj i ideje o apsolutno okomitom pravcu kao razlika izmegju potpuno jasne i potpuno nejasne stvari.

A kakav Džahid beg ima dokaz, da će se ova ideja kod budućih generacija moći sačuvati?

Nu hvala Bogu, on je ovdje dovršio raspravu o historijskom dokazu, pa je prešao na argumenat crpljen iz egzistencije svemira.

Materialni dokazi, crpljeni iz opstojnosti svemira.

Najpoznatiji dokazi o Božijoj egzistenciji jesu takozvani materialni dokazi. Ovi se argumenti osnivaju na opstojnosti svemira i na redu i zakonima, koji u njemu vladaju, a koji se mogu izraziti sa dva stiha Voltaire-ova: „Mene svemir baca u čudo i zanos, i ja ne mogu ni zamisliti, da može sahat biti bez sahačije.

Voltaire je poznati francuski filozof, koji je frama-sonstvo širio. On ovijem riječima veli, da ne vjeruje, e bi mogao opstojati svemir bez jednog istinitog Stvoritelja, a to znači da priznaje egzistenciju Božiju. I ako nije Voltairovo vjerovanje potpuno i jasno odregjeno, ipak je jasno da ;su gornje njegove riječi priličnije riječima jednog teiste, nego li riječima jednog bezvjerca.

Nu Džahid beg bi htio dokazati, da Voltaire gornje riječi nije izgovarao za to, da prizna Božiju egzistenciju, pa veli:

Ovi materialni dokazi plod su jednog drugog ljudskog duševnog svojstva, a to je potreba razjašnjenja nepoznatih stvari. Ta potreba u istinu postoji i ne može se zanijekati; ali ona nije kod svakog jednako razvijena, jer radoznalost i težnja za saznanjem kod svakog nije jednaka. Eto, poticajem te potrebe, vjernici su prisiljeni vjerovati jedno biće pod imenom „Boga“, da na taj način protumače, kako je svemir nastao.

Kako se vidi, Džahid beg misli, da svi ljudi osjećaju potrebu, da saznaju suštinu i bitnost sviju stvari, te da je prama tome i Voltaire gornje riječi izgovorio, aludirajući na tu potrebu, a ne iz uvjerenja u Božiju egzistenciju. On drži, da je ta potreba izvor ideje o Bogu.

Po mom uvjerenju — kao što sam prije rekao — kod ljudi, dapače kod djece postoji težnja za saznanjem još onda, kad ne znaju ko je činbenik, koji proizvaga njihova opažanja i osjećanja. Ova pak težnja proragja se iz sposobnosti, koja je ukorijenjena u ljudsku narav, da spoznaje tajne i velike istine; a tu sposobnost gosp. doktor naziva potrebom i svojstvom traženja razjašnjenja. On sudi, da čovjek mora vjerovati transcendentne stvari, ako nije — kako treba — riješio i ispitao ovo svojstvo u pogledu jednog pitanja. Zato misli, da je i Voltaire gornje riječi osnovao na temelju toga suda.

Mi sada možemo ovo ljudsko svojstvo nazvati i sposobnošću shvaćanja velikih istina, i potrebom razjašnjenja. Nu misao o Božijoj egzistenciji nije rezultat ovog svojstva, kako to gosp. doktor misli, jer pitanje Božije opstojnosti je krajnja tačka spoznaje stvari, kojoj ljudska duša teži. Prama tome ovo svojstvo obuhvaća a ne ragja ideju o Božijoj egzistenciji. N. pr. kad jedan čovjek, koji se rodio i odrastao u divljaštvu i barbarstvu, pogleda po svemiru, njemu će odmah na pamet doći misao, da ima neko, ko je svemir stvorio; to je pak posve jednostavna prirodna nužda. Ideja o Božijoj egzistenciji zajedno se s čovjekom ragja, te on kasnije pod pritiskom svoje sposobnosti shvaćanja uzvišenih stvari - počne tu ideju na

razne načine tumačiti i razjašnjavati. Ako pri tom njegovo nastojanje poluči svoju svrhu t. j. ako se on čvrstim i jakim argumentima uvjeri u Božju opstojnost, tada će vjernik biti, a ako mu ne bude moguće to uvjerenje steći, on će bezvjerac ostati. Istina je, da čovjek nužno jednom tajnom uzroku pripisuje svaku pojavu i stvar, čije bitnosti nije otkrio.

Ali Džahidbegovo držanje u ovom pitanju posljedica je samo umišljenosti i oholosti, jer ako čovjek uloži volje i truda, da shvati i upozna nepoznate stvari, osobito da se potpuno uvjeri u Božiju egzistenciju, tu će svrhu moći postignuti.

Htijući ustvrditi, da su vjernici neznalice, te da ne upotrebljavaju — kako treba - spomenuto svojstvo, gosp. doktor veli:

Da se ublaži potreba razjašnjenja, dovoljno je otkriti prirodne zakone one stvari, koja zahtijeva najsigurniji put razjašnjenja. S toga otkrića danas poznatih prirodnih zakona sačinjavaju najsvjetliju stranicu ljudske povijesti i osiguravaju uzvišenost čovjeka nad ostalim životinjama, koje tih zakona ne poznaju.

Da se ispitivanjem i otkrivanjem prirodnih zakona više bave vjernici, nego bezvjeri, uglavljeno je i time, što dokazi, koje gosp. doktor prenosi od onih ljudi, u čiju je spremu i široko znanje uvjeren, mnogo više slične riječima vjernika, nego li bezvjeraca. I ma da se ljudski rod ponosi otkrićima prirodnih zakona, ipak najviši ponos i slava u tome pripada vjericima. S toga je Džahid begovo mišljenje o vjericima u ovom pogledu posve krivo.

Ovdje je potrebno nekoliko riječi progovoriti o stvaranju svemira. Prirodnjaci vele, da sve stvari u ovom svijetu opsto[e o prirodi svoje vrsti i da se sve prirode prikazuje tako, kao da jedna drugoj služe i gospodare, te da napokon sve svjetske pojave i dogagjaji teku po neprestanoj promjeni, koja u vasioni vlada.

Islamski pak apologetičari vele, da uzdržavanje stalnih veza megju prirodnim vrstama iziskuje još jednu iznad drugih priroda. Ako bi se ta priroda nazvala prirodom svemira, značilo bi nedopušteno ime Stvoritelju dati. Moramo i ovo reći: Vječitoj promjeni u stvaranju i nastajanju stvari i pojava rekne se „priroda“, a to je jedan zakon, jedno pravilo, koje promjenom vremena neprestano znake svoje vlasti pokazuje.

Prema tome prirodni dogagjaji i pojave nužna su posljedica ovog zakona, s toga je taj zakon potreban jednom zakonodavcu, čije se djelovanje osjeća i opaža u cijelom bitku.

(Nastaviće se.)

Hasim Muftić:

Kakve ima sirotinje.

Običaj im je sjediti u Mujaginu dućanu, jer se odatle vidi na otvorenu tržnicu, na kojoj je najživlji promet, a i dva glavna ulaza, kroz koja se ulazi na trg iz ostalih dijelova čaršije i grada, uprav su na vidiku, te se iz Mujagina dućana može viditi svako čeljade, koje dolazi ili prolazi.

Jednog dana su se opet okupili oko Mujagine man-gale u dućanu, pušili, pili kahvu, razgovarali se i pro-matrali čaršijski promet i prolaznike.

Kroz onaj jedan sokačić nanigje jedan sredovječan čovjek i primače se jednom dućanu s onu stranu čaršije.

Na tome došljaku su bile čakšire i pamuklija tako poderane, da ne bi bilo moguće za čitava tri sahata prebrojiti onih rasporaka i krpa na njima. Njegova siromaština tako jako upada u oči, da je svako, kraj koga god progje, prisiljen svratiti pozornost na njega i uočivši njegovo jadno odijelo, čuditi se.

— E, ono je skrajnji nemar, Mujaga! Pogledaj, molim Te, onoga poderanog čovjeka. Ono onliko, belli, nije siromaštvo; ima sigurno i dembeluka. Ta danas se može do odijela na lahak način doći, jer je jeftino, a mnogi bi mu svoje vehto odijelo dao i džaba, samo da onaki ne hoda i ne rezili svoga svijeta! — primjeti jedan od Mujaginih mušterija.

— Ne znaš! Velika je fukara, — odgovori Mujaga, upoznajući poderanog siromaha-

— Ama, kako će biti onoliki fukaraluk, ako si brat?

— I ja se nijesam vjerovao, brate; ama onomadne, kadno ja išao po selu, da pokupim Hadži Salihagin aladžak — nastavljao je Mujaga — bio je i on nešto dužan, pa je kazao Hadžiji, da imade jedno june, koje je odredio za dug, pa kad ja dogjem, da će mi ga dati.

A i nije više ništa imao, osim to jedno june. A djece dosta, Kućica na jednom brijegu, pustom kršu.

— Pa što ne bi ...

— Ama, stani Ti, da ja Tebi kažem do kraja, pa ćeš vidjeti, kakve ima sirotinje!

— Hele, to june čuvo, čuvo, i hranila mu ga dje čica. Kad tu neki dan, djeca našla onu divlju lozu, što seljaci upotrebljuju mjesto ličine, pa više kuće svezala za jednu krušku ljuljajku pa se ljuljala.

Al po nesreći, hodalo ono june oko kuće i tražilo po koju travku, pa će ti doći do one ljulje i onda stalo pasti. A nekako mu se rogovu uvuku megju one ličine, pa hajvan ko hajvan, ne zna! Izvlačeći rogove, uvuče mu se i glava. Sad se nastojalo kutarisati, a kako je to bilo na onoj strmini, okliznu se junetu noge, te mu se vrat tako zategne i stisne onom ličinom.

Kad su djeca tada poslije nanišla, našli su june već lipsalo.

Eto jedino june, pa mu se ni u njem ne dade. Ko bi se nadao, da će ono tuda naići i tako zaglaviti. Ni djeca nisu kriva, svak veže ljuljačke na drvo!

Kad ja dogjoh, da ištem Hadžin dug, a on mi istom pripovjedi taj zijan, pa ne "možeš ništa reći . . . Sirotinja, pa kraj!

— Aman, ja Rabbi! — uzviknuše svi, koji su u Mujaginu dućanu sjedili i slušali to njegovo kazivanje.

Kad je ovaj slučaj nama' kod kuće jedan dječak ispričao, slušala je jedna stara nena i još jedna mlagja komšinska žena.

— Uh, što nam to, dijete, kazuješ, da se rastužujemo! — primjeti mlada komšinica.

— E, dok insan ne vidi, kakvih siromašnih robova ima u Boga, ne može znati kimeta svojim nimetima, koje nam je Bog darovao! — odgovori dječak.

— Moja seko, ništa je u gradu, kakve siromaštine ima po selima! Ja znam, u selu, u jednoj kući, petero djece, pa ni jedno kape nema. Nijedno čarapica nema. Nego hodaju u samoj košuljici, i to da i ona valja! Nek je Allah na pomoći, seko, kakve sirotinje ima! — završi stara nena, uzdišući.

Earanfilaga:

Kako ti je na prvom konaku?

Rahmetli S. Č.

Sahraniše tebe, o djevojko mila,
Koja si mi nekad milosnicom bila,
Milosnicom bila, al' od svieta krila,
Da si mene ikad od srca ljubila.

Nit ko znade, da smo nekad se gledali,
Nit ko vidje, da smo u razgovor stali,
Nit ja pravo znadoh, milosnice, da li
Za mnom su se tvoji uzdasi kidali.

Mila si mi bila, kao čedo malo,
Ili ko golupče zdravljem nabujalo,
Tiha narav, lice gondže raspupalo,
Jedra miso, plemstvo — mene prisvajalo.

Al ljubavi tvoje ja ne poznah silu,
Niti ljubili tebe, veće drugu vilu,
Pustio sam tebe udesu nemilu,
A ljubavi svojoj zaspao na krilu.

Ti si tada naglo u postelju pala,
U postelju pala, dugo bolovala,
Uzroka svom bolu nikom ne kazala,
I s postelje više nikad ne ustala..

Danas su te mladu u grob položili,
Dok su se vrh groba i prirode lili
Jesenskoga sunca traci nježni, mili,
Tvoje zlatno tijelo zemljom su prekrili.

Otišli su... sama ti si tu ostala,
Vrh tebe uz bašluk cvieća kita mala,
Svježā, k6 i zemlja pod koju si pala,
Rano, dok života nijesi ni kušala.

O, nevina žrtvo, sestro moja milal
— Sestra si mi sada, ma šta prije bila!
— Da se može sudba promijenit nemila,
.Ja bih pao, smrt bi meni lakša bila

Nego što su jadi, koji sad me pale,
Tu nad grobom tvojim, dok se zviezde male
Za smirajem sunca u et.ru pale
I s nad brda mjesec toči srebren — vale.

Kako ti je sestro na prvom konaku,
Leži li ti glava na rajskom jastuku?
Hoćeš li svom bratu oprostiti pogrešku
Koj' u sebi čuti sada zdvojnū muku?!

Je l' ti hladna, mračna, je l' prostrana raka,
Je li težak pokrov zemlje i dasaka,
Je l' granula za te rajskog sunca zraka,
Kako ti je, seko, kod prvog konaka?!

Oprosti mi sestro, Bog ti dženet dao!
Pogrešku sam svoju ljuto okajao:
Tu vrh groba l vog sam kao mrtav pao,
Padam i padaću, makar ne ustao.

Oprosti mi sestro, ljubavi ti tvoje,
Djevojaštva tvoga i miloga Boga!
Oprosti mi sestro... Zvijezde se roje, ..
Mole te za oprost za me nesretnoga.

I ponoć te moli i zora rumena
I lahorak blagi — cijela vasiona..
Boga moli sve što diše tu u mraku
Nek ti dženet dade na prvom konaku.

27./X. 19**

A.:

Nešto o psihologiji.

U prvom redu mora se označiti, šta je to psihologija i čemu nam služi, da li je ona potrebna, da se njom bavimo i koje su njezine koristi. Psihologija je nauka o duši. Kad smo već stvorili tu definiciju, moramo znati, šta spada sve u duševni život. U duševni život spada mišljenje, osjećanje ili čuvstvovanje i volja. Da li postoji

jedno substancijalno stalno biće kao nosioc ovih duševnih pojava, koje ostaje u promjeni duševnih pojava nepromijenjeno, ne spada u psihologiju, nego u metafiziku (nauku o biću svijeta). O tome mogu pojedini religiozni sistemi postavljati svoje dogme, mogu dalje pojedini filozofski sistemi metafizikom postavljati različite hipoteze, ali je psihologija od njih neovisna.

Ona samo analizira pojedine duševne pojave, tumači njihov postanak i razvitak, i traži u njima pojedine zakone, neovisno i slobodno od svake religiozne dogme i metafizičke hipoteze, ali se za to ona ne stavlja nasuprot religioznim dogmama ni metafizičkim hipotezama, jer njezini rezultati i zakoni moraju imati vrijednosti za svaku dogmu i za svaku metafiziku.

Psihologija ne može ništa reći o biću duše (kao samostalno), kao što ne može ni mehanika ništa da nam kaže o biću sile. Po svom iskustvenom karakteru i po svojim metodama psihologija je jednaka prirodnim naukama, samo što se razlikuje u predmetu, kojeg obrađuje, jer ona obrađuje duh, a prirodne znanosti materiju.

Ovo realno shvaćanje psihologije tekovina je posljednjih decenija, jer su je filozofski sistemi i u starom i u srednjem i u novom vijeku gotovo uvijek ubrajali u metafiziku, jer je filozofija bila pod utjecajem religije, a religija opet pod utjecajem općega narodnog mišljenja. Pored -toga je psihologija i kao dio metafizike stvorila nešto faktično i realno.

Osobito je u starom, vijeku mnogo učinio za psihologiju Platon, Aristotel i njegova škola, a za tim kasnije i grčke škole: stoici, epikurejci (ističe se pjesnik Lukrecije) i novoplatonska škola (Platin). Šta više, ni srednji vijek nije bio na psihološkom polju posve neplodan. Najviše je učinio u psihologiji novi vijek, gdje se osobito ističu engleski filozofi (John Locke, Georg Berkelev, David Jum i Adam Smidth).

Ovi su mislioci prvi počeli znanstveno analizirati duševne fenomene (pojave) i tražiti u njima pojedine psihološke zakone.

Godine 1829. napisao je James Mil. prvu psihologiju neovisnu od metafizike pod naslovom »Analiza fenomena ljudskoga duha«, ali njemački filozof Herbart dao joj je znanstvenu podlogu. Njegov učenik Herman Lotre napisao je prvi medicinsku psihologiju g. 1852., gdje dovodi u savez duševne i fiziološke pojave.

Iza njega je u tom smjeru radio najviše Fechner i Wundt, koji se smatra utemeljiteljem moderne psihologije. Njegovo prvo i najglavnije djelo jest: »Die Gründzüge der physiologischen Psychologie« (izišlo 1874. g.) Ovo se danas djelo smatra temeljnim djelom moderne psihologije.

Osim toga je Wuridt ustanovio na univerzi u Leipzigu prvi institut za eksperimentalnu psihologiju, po čijem su se uzoru onda ustanovili slični instituti na francuskim, engleskim, talijanskim, a najviše na američkim univerzama,

Psihologija se dakle razlikuje od prirodnih znanosti po svome predmetu, jer je predmet psihologije duševni nevidljivi i uopće neosjetljivi svijet, a prirodne znanosti imaju, za predmet vidljivi osjetilni svijet, jer one mogu onaj predmet različitim sredstvima očigledno ispitivati. One mogu mikroskopima, mikroponima i drugim vidnim sredstvima plastično analizirati materijalne pojave dok to psihologija nije u stanju činiti, jer mi ne možemo naše misli, boli i radosti vidno opažati i tako sličnim instrumentima analizirati. Od tud se vidi, da su ovo sasvim dva različita predmeta, vanjski i unutarnji, materijalni i duševni svijet. Zbog toga je jasno, da mora za duševni svijet druga znanost postojati, nego za materijalni.

Psihologija ispituje pojave poglavito na čovjeku, ali ona ispituje duševne pojave i na životinjama, u koliko je nužno, da bolje osvijetli i razjasni duševne pojave na čovjeku.

Duševne pojave nijesu nešto stalnoga što miruje, što se daje dugo u istom obliku promatrati i ispitivati, nego su nešto promjenljivoga, što nikad ne miruje, nego se neprestano mijenja. Zbog toga je težak zadatak kod ispitivanja psihologije, zbog toga ona i traži različite puteve i metode, da svoje pojave što jasnije istraži i nagje u njima stalne zakone.

Im adu u glavnom tri puta, po kojima psihologija istražuje svoje pojave i to: analitički, genetički i biološki put.

Analizom psihologija razčlanuje vrlo sastavljene i komplicirane duševne pojave na najjednostavnije njihove elemente, koji se ne daju dalje dijeliti ni ispitivati. Genozom psihologija tumači postanak i razvitak svojih pojava, a biološkim načinom pokazuje, koje su duševne pojave za naš život korisne, a koje štetne.

Prema tome će psihologija uvijek svoj predmet morati ispitivati sa tri spomenute strane i tražiti u svojim pojavama stalne zakone, koji će vrijediti za ljudski život, jer ovi zakoni vladaju u nastanku i razvitku jezika, običaja i morala, istorije i umjetnosti i literature.

Ovi su zakoni onda podloga svih duševnih znanosti, a poglavito svih filozofskih disciplina.

U duhovne znanosti spadaju: istorija politička i kulturna, jezične znanosti i filologija, pravne znanosti i nacionalna ekonomija, i filozofija sa svim svojim disciplinama, metafizikom i teorijom saznanja.

Iz ovoga se vidi, od kolike je važnosti psihologija za ljudski život. Vidi se, koji sve praktični pozivi nju trebaju u ljudskom društvu, jer psihologiju treba istoričar, filolog, pravnik, nju treba svaki filozof, makar kojom se filozofskom disciplinom bavio, jer metafizičar ne može znati, šta je biće svijeta bez psihologije, a kritičar (kriticizam) ne može odrediti granice moći shvatanja ljudskoga duha, a da ne poznaje biće ljudske duše. Isto tako estetičar ne može znati, šta je lijepo, ako ne poznaje uslove, koji stvaraju ljepotu, a etičar još manje može postavljati etičke norme i zakone ljudske duše, koji ta djela stvaraju.

Osim toga, psihologiju treba svaki odgojitelj, učitelj i svaki liječnik.

Abdul-Aziz Borić:

Dedagina priča.

Za dugih zimskih večeri najvolim otići Dedagi na prelo. Dedaga je čovjek starog kova, svašta je preturio preko svoje sijede glave, te znade mnogo o »zlatnim vremenima« pripovjedati, sad ozbiljno i tako sažalno, da ti suze same kapaju, a sad opet tako gjumbušli i smiješno, da se hvataš trbuha.

Jedanput, kad smo se baš sakupili oko Dedage i i molili ga, da nam nešto priča, započe on:

— Ono, bir-vaktile, kad su Srbi navaljivali na Bosnu, skupi Ali-paša vojsku, te krene prema neprijatelju. Kad dušmanin opazi, da mu se vojska primiče, stade si-pat vatru iz topova i kumbara, da ih suzbije. Ali ovi su bili zaštićeni jednim brežuljkom, i neprijateljska gjunleta (taneta) letila su im preko glave.

Jedan adže — seljak —, koji nije bio vičan »kavgi i gjenku«, sakrije se od ostale vojske u jedne kukuruze, a kad bi koje zrno zazujilo viš adžine glave, on bi se još više, ko jež, skupio.

To opazi jedan nefer (vojnik), džumbušli čovjek, te se i on za adžom odšulja u kukuruze.

Uskinuvši jednu oveću tikvu, držao ju je pripravn u ruci, kao da će je baciti, ali je nešto očekivao.

U dušmanskom taboru sijevnu, topovi grunuše, a nefer ti bum tikvom adžu u legja, te se opet brzo sakrije.

Adže zapomaga iz sveg grla:

— U pomoć, ljudi; ubi me kumbara, ubi me kumbara!«

Topčije, zabiti i ostali, kad su saznali, šta je na stvari, iz sveg su se glasa smijali adži i adžinoj kumbari, a u isto vrijeme se branili, punili topove i pucali.

— Eto, vidite, da i u ratu ima smijeha, — završi Dedaga svoju pripovijest.

Š. Nesterin Bjelevac:.

Na razvalinama dvora Alipaše Rizvanbegovića.

Ah, kako li negda u vašemu krilu
Svjetlost života i slave blistaše!
A kako vas sada sunce tužno gleda,
Odbijajuć zrake od zidine vaše!

Neminovno vrieme svršilo j' i s vama:
Uništen vam sjaj je i prošla vam slava —
Nestalo je paše, pa nestalo svega
I sad samo spomen još u vama spava

Jest, o trošni dvori vi ste i sad puni
Uspomena zlatnih pradjedova naših
Vi znadete niemo jošte pričat priče
O našem dičnom moćnom Alipaši,

Ko vladar je bio. Hercegovom zemljom
Ravnala je mudro desnica mu jaka —
Divio se Stambol sili mu i slavi,
Jer u carstvu takvog ne bijaše junaka.

0 vi dvori trošni, gledajući na vas,
PjenuSavi vali hladne Bune cvile —
I vjetar kroz mokre zidove vam zviždi:
Prolaznosti pjesme to se kroz vas krile.

Ah, kako li negda u vašemu krilu
Svjetlost života i slave blistaše!
A kako vas sada sunce tužno motri,
Odbijajuć zrake o zidine vaše!

Hamdija Mulić — Sarajevo:

Škola prema domu, državi i vjeri.

(Iz radnje: „Narodno prosvjećivanje“).

Čovjeka treba odgojiti. Najznamenitiji su odgojni faktori:

1. Dom (rognjena kuća), u kojemu se odgojem bave roditelji i odraslija braća i sestre. Dom je najprirodnije, a po tom bi trebalo da bude i najpovoljnije odgojilište. Jest, kada bi naši domovi bili na svome mjestu, t. j. da budu roditelji sami dobro odgojeni i upućeni u odgojanje. Pomislimo samo ovdje na majku! Zar je iko bliži djetetu od rognjene majke? Zar iko ima toplije srce za nejaku dijete kao njegova roditeljka?

2. U odgojnom radu oko djeteta domu pomaže mekteb i škola. To su danas prijeke kulturne potrebe. U njima je najglavnije sredstvo odgojna nastava. U školi i u mektebu vrše odgojni posao mualimi i učitelji. Njihov je rad najznamenitiji u odgojenju djece. Oni popravljaju one pogreške, što su ih djeca donijela — na žalost — iz svoje kuće, s ulice i od zla društva. Oni svojim mudrim odgojenjem usagjaju u dječije srce prve vjerske osjećaje, prve pojmove o svemu, što je lijepo i korisno. Dobri su mualimi i učitelji-umjetnici. Njihovim radom upravlja nauka, razum i volja. Lijepo je rečeno, da su oni drugi dječiji roditelji.

3 je odgojni faktor sama država. Ona se brine, da narodu osigura valjano odgojenje mladeži, izdaje za to svoje naredbe, otvara škole, šalje učitelje, i već u mladim godinama navikava mladež svoga naroda na točno vršenje reda i gragjanske dužnosti.

4 je odgojni faktor vjera. U vjeri poučavaju mualimi. Oni nas Božijom riječi i zapovijedima odgajaju, da vršimo svoje dužnosti prema svome dragom Stvoritelju. Oni nam islamskim odgojanjem oplemenjuju srce, bodre nas na rad, ulijevaju nadu u srećniju budućnost. Religiozni

(vjerski) moral je važan. Bez njega bi bio čovjek divljak.

*

Kako treba da radi država prema domu, državi i vjeri?

Škola sama o sebi nema nikakvih prava ni dužnosti. Ono sve, što ona vrši kao znamenit odgojni faktor, to čini kao zastupnik doma, države i vjere. Za to, osim što je njezina glavna dužnost odgajati povjerenu joj narodnu omladinu, ipak ima svoje dužnosti prema gornjim odgojnim faktorima, da nastoji s njima sporazumno i složno odgajati narodnu uzdanicu.

1. Školi je dužnost, da nastoji na tom, da složno sa v rognenom kućom, s roditeljima djece, odgaja mladež. Škola i dom treba, da su vazda u sporazumu, da jednako odgajaju, jer bi bez toga bio slab odgojni rad.

Za to je nužno, da škola (mekteb) odnosno učitelj (mualim) često izvješćuje roditelje djece o vladanju i napretku u nauci njihove mladeži.

To se čini usmeno (zdogovor, uputa, savjet i t. d.) i pismeno (obavijest, svjedočba i t. d.).

Valjani roditelji treba da si često sa učiteljem pri razgovoru o svom djetetu. To može mnogo da koristi njihovom djetetu. I učitelju mnogo pomaže u radu oko odgojenja djece, ako upozna prilike, u kojima se dijete rodilo, ako posavjetuje roditelje djece, kako će s njima upravljati i t. d.

2. Lijepe namjere države treba da škola valjano promiče. Tu će škola nastojati, da mladež već ranije poštuje državne zakone, da se u mladeži pobudi čuvstvo narodnog jedinstva i bratske ljubavi prema svom vladaru i otačbini. Učitelj je djeci uzor gragjanin.

Škola ne smije pripadati strankama, miješati se u vrtlog politički i t. d., nego biti odgajalište bratimstva i jedinstva čitavoga naroda.

3. Škola će pomagati i vjeri. Njezina je briga, da se djeca i u svojoj vjeri odgoje i zadahnu vjerskim duhom. Učitelj treba da bude uzoran. U nas su djeca raznih vjera. Svako svoje nek štuje, a u tugje neka ne dira. Svima nam je jedini Stvoritelj Bog, dž. š. Djeca neka pod nadzorom svojih odgojitelja idu u džamiju. Prilikom naših svečanih dana (Ramazana, Mevluda i t. d.) neka djeca islamske vjere zajednički slave dragoga Boga. Vjera mnogo pomaže dobrom odgoju, za to treba da joj je škola potporište, da je slijedi, da njoj vodi, jer nas ona najjače veže s našom budućnosti i uzvišenim ciljem: spašen biti!...

A. D. G.

Iz „Recordationes“.

Cvjetak cvao u sred gore
Ljubak, rumen, mio —
Sličan ruju rujne zore
On je uvijek bio.

Al šta gledam? Sta se mota?
Šta to vikor nosi?
Cvjetak onaj — oh grozota! -
Crna smrt pokosi.

Razlila se nojca tiha.....
Od studeni drvlje puca
Sve je mirno. Al ko vani
Na vrata mi tiho kuca?

Ja sam vjetar, pa ti vraćam
Uzdisaje uzdisane
A sa groba tvoje drage,
Što se krije na tenhane.

Razija:

O ženskom pitanju.

Ovo je pitanje u zadnje vrijeme uzvitalo silnu prašinu islamske javnosti na cijelom Istoku, pa u zadnje vrijeme i kod nas se o njemu počelo govoriti, samo se čudim, da mi, bosanske muslimanke u tako važnoj raspravi javno ne uzimamo nikakvog učešća, kao što to čine naše sestre u Carigradu, Misiru, Siriji, Rusiji i t. d.

S toga neka meni bude dozvoljeno, da ovom zgodom izrečem svoj sud o tom našem velevažnom pitanju.

Pitanje nas žena, to je naše životno pitanje, čije sretno i mudro riješenje znači spas i napredak našeg naroda a nesretno propast našu. Zato trebaju naši čestiti rodoljubi, koji se bave proučavanjem i rješavanjem njegovim, dobro zapamtiti, da se naše pitanje može riješiti jedino modernom naukom, školom i prosvjetom, da mi žene danas sutra budemo dobre kućanice, gospodarice, supruge i majke. Jest, to mi trebamo, a nikako ne čeznemo za tangom i drugim evropskim pikanterijama, jer nam je i odviše odurna prevelika evropska civilizacija.

Nagje se na žalost i takve nadobudne gospode, koja tvrdi, da školovanju i napretku nas žena smeta koprena naša, jer da mi sve dotle ne možemo naprijed, dok god pokrivene hodamo. — To je njihovo shvaćanje jedan neoprostivi grijeh, jer nema toga pravila na čitavom tom svijetu, po kojem bi štit morala stajao na putu prosvjeti.

Ponavljam, da baš ta koprena štiti moral naš, i zbilja, kad bi nam ona sa lica pala, ne bi se više mogli pohvaliti, da stojimo na visokom nivou morala.

Najbolji nam primjer u tome neka budu ruski muslimani i njihove žene. Dokle su se god ruske muslimanke držale svojih običaja, dotle su se svojim moralom dičiti mogle, a čim su zagazile u previše evropsku civilizaciju, odmah su i u svom moralu i u itikadu oslabile.

Pa zar je čudo, ako je koja „napredna“ Ruskinja, otkrivši se i stupivši u kontakt sa kojim gajrimuslimom,

zaljubila se u njega i na koncu konca oprostila se i sa moralorri i uzvišenim islamom.

Tu mi se ne može reći, da sam pretjerana, jer su se takovi dogagjaji zbivali kod ruskih muslimanki.

Mi, bosanske muslimsnke, apeliramo na našo rodobjube, a naročito na našeg vjerskog poglavicu, novoimeno vanog reis-el-ulemu, da se naše jadne prilike počnu već jednom popravljati osnivanjem modernih ženskih škola, kako ćemo moći same svoje pitanje riješiti, i to u granicama uzvišenag nam šerijata, kako no će i Bog dž. od nas biti razi.

Narodne umotvorine.

Kletva djevojačka.

Rasla jela tanka i visoka,
Pod njom trava sitna a zelena,
Tu mi sjedi beže Mehmed beže,
Na krilu mu Hava-kada n.lada,
Sad je ljubi, a sad joj besjedi:
„0 Boga ti, lijepa djevojko,
Je li tebi vično i obično,
Jel' t' obična dušek-trava moja?
Govorila Hava-kada mlada:
Jeste meni vično i obično,
Obična mi je čador-kuća tvoja,
Obična mi j' dušek-trava tvoja,
Samo mi je, dragi neobično
Što me ljubiš a ne vodiš mladu".
Progovara beže Mehmed beže:
„A tako mi bora ispred dvora,
Ja te ljubim, ja te vodit hoću".
Progovara Hava-kada mlada:
„0 Boga ti, beže Mehmed beže,
Ne kuni se borom ispred dvora,
Već se kuni dinom i imanom
I onijem šehri-ramazanom".
Progovara beže Mehmed beže:
„Zaklinjem se dinom i imanom
I onijem šehri-ramazanom
I tako mi pet vakat namaza,
Ja te ljubim, ja te vodit neću
Ne budeš se vjeri vjerovati,
Već u majke mlada mudrovati,
U junaka vjera svakojaka:
Udri granom po zelenoj travi,
List opane a trava ostane,
E taka je vjera u junaka".
Kad to čula Hava-kada mlada,
Stade kleti bega Mehmed bega:
„Sad na tebi bijeli rukavi
Do dan do dva bijeli ćefini,

Sad na tebi zelena dolama,
Do dan do dva zelena travica;
Sad na tebi toke na prsima,
Do dan do dva tahte javorove;
Sad na tebi bjela ahmedija,
Do dan do dva bijeli nišani;
Ti si meni vjerom prevrnuo,
Tebe majka mrtva prevrtala".
Kad to čuo beže Mehmed beže,
On odlazi svom bijelu dvoru,
Pa govori ostarjeloj majci:
„A boga ti moja mila majko,
Steri meni mekane duške,
Ne steri ih dugo i široko,
Već ih steri i usko i kratko,
Ja ti ne ću dugo bolovati:
Od nedelje do ponedeljnika".
To izusti a duš cu pusti.
I umrije, žalosna mu majka.
Žalilo ga mao i veliko,
A ne žali Hava-kada mlada.
A žalosna majka Mehmed bega,
Ne da sina u groblje kopati,
Već ga kopa u zeltnoj bašči,
Svako ga je jutro oblazila.
Jedno mu je jutro govorila:
„O Boga ti, moj premili sine,
Je li tebi vično i obično,
Je li tebi crna zemlja teška,
Jesu li teške tahte javorove ?
Mehmed beg je majci govorio:
„O Boga mi, moja mila majko,
Sve je meni vično i obično,
Nije meni crna zemlja teška,
Nit su teške tahte javorove,
Već su teške kletve djevojačke.
Selam ćeš mi mojim jaranima,
Što gledaju nek ne ostavljaju,
Što se neće nek se ne nameće!"

Zabilježio: Sulejman Alispahić.

Bulbul i Hanka,

Bulbul pjeva na ružici, —
Hanku doziva:
„Ustaj Hanko, ustaj dušo, —
Dielj darove.
Sve su jenge redom sjele,
Dara čekaju".
„„Moj Bulbule, moj sumbule,
Ja dara nemam.
Ja sam luda, ja sam mlada,
Ja dara nemam""".
„Kad si luda, kad si mlada,
Što si s' udala?"

„„„Moj bulbule, moj sumbule,
Nije do mene;
Već do moje mile majke
I do kadije.
Majka mene ludu dade,
Vjenča kadija.

Bog ubijoj majku, koja
Ludo udaje; I kadiju u
mehćemi, Koji vinčaje!

Rasla tunja.

Rasla tunja na sred džehenema.
Tuj mi gore tri lipa junaka:
Jednom gore oči i obrve;
Drugom gore ruke do lakata;
Trećem gore alšećerli usta!
Kojem gore oči i obrve ,
Oni gleda žene pod ničahom.
Kojem gore ruke do lakata,
Oni bije ostarilu majku.
Kojem gore alšećerli usta,
Oni ljubi zlato nevinčato.

Katmer sije Karanfil divojka.

Katmer sije Karanfil divojka,
Katmer sije katmeru besidi:
„Rasti bolje katmer čelebija, '
U mene je dragi šeherlija.
Tebe kude troji kudioci:
Jedni kude: dvori poveščali;
Drugi kude: mati žeravica,
Treći kude: sve je u mejhani
Štono kude: dvori poveščali,
Radićemo, dvore sagrađiti.
Štono kude: mati žeravica,
Ja ću biti hlagjana vodica,
Pogasiću živu žeravicu.
Štono kude: sve je u mejhani,
Luda glava, proće se mejhane.

Zmaj prileti s mora na Dunavo.

Zmaj prileti s mora na Dunavo,
I pronese pod krilom divojku,
A pod drugim ćeiz divojački.
Kad je zmaju žegja dodijala,
Baci zlato u zelenu travu.
Tud prohode tri lipa junaka.
Jedan veli, da lipe divojke;

Drugi veli, da je obljubimo;
Teći veli, da je upitam:
Čijeg li je roda i plemena?
Samo im se zlato kazivalo.
Ja sam ćerka Smaiikapetana,
A unuka Hanum-Tefterdara,
Lipa seka sa Bosne vezira.
Virna ljuba Zmaja žestokoga
A vi ljubte ak' od Zmaja smite.

U Travniku krmzi katmer raste.

U Travniku krmzi katmer raste.
Trgaću ga ako l'mi ga dali.
Ako l'mi ga trgati nedali,
Kupicu ga ako bi prodali,
Ako l' mi ga prodati ne dali,
Ukrašću ga ak' imala druga.
Akol' mi ga ukrasti ne dali,
Ja ću ići u Ješer planinu,
Očima ću oblak zastirati,
A nogama zemlju prigaziti,
I krzmi ću katmer istrgnuti.

Zabilježio: S. Agić.

Sjever prosi od juga djevojku.

Sjever prosi od juga djevojku,
Sjever prosi, a jug se ponosi,
Ljuto su se vjetri zavadili:
Sve su bistre vode zamutili,
Ne mogoše pašina bunara,
Jer tu bješe šultanija mlada,
Na krilu joj dva blizanca sina,
Jednom ime sunce ogrijano,
A drugome sjajna mjesečina.

Drino vodo ne kuni se krivo

Drino vodo, ne kuni se krivo,
Da na tebi nigdje broda nema
A ja sinoć pokasno naigjoh
I na tebi do tri broda nagjoh:
Na jednom se paša prevozaše,
Na drugom pašine delije,
Na trećem u pašine robinje.

Zabilježio: Faik Musakadić

LISTAK-

Zagrebačka pisma*).

I.

Halil Halid begova knjiaga »Borba krsta i polumjeseca«, koju je ovih dana u prijevodu izdala nakladna knjižara M. B. Kalajdžića u Mostaru, prouzročila je malo gibanje, izazvala reakciju nekolicine zagrijanih, kako oni vele, nacionalističkih omladinaca.

Svaki motrioc tog gibanja dolazi do čistog saznanja o religioznom odgoju, moralnosti i nivou kulture, na kojem stoji ta naša »nacionalistička« omladina. Obzirom na sadržaj spomenute knjige i »kritike« tih srednjoškolaca dolazi se do uvjerenja, da se ta naša »nacionalistička« omladina strašno boji istine i da prema tome »nacionalizam«, koji bi ona rado među našim muslimanima proširila, stoji u kontrastu sa istinom. Jer nedopušćanje, da se navale na Islam odbiju razložno i sa .svestranim dokumentiranjem, pa da se prema tome dogje do istine u svemu, ne može se shvatiti nikako drukčije, nego kao

*) Ovaj dopis jednog zagrebačkog muslimana akademičara prenosimo iz „Misbaha“, jer je vrlo interesantan osobito obzirom na zadnje ispade nekih naših balavaca proti Halil Halidovu remete djelu „Borbi“..

Uredništvo.

strah pred istinom. Kakva sudbina čeka ovaj narod, čija se uzdanica, čije se buduće vogje nabacuju na istinu i strepe pred njom, jasno je svakome, ko ima i malo mozga u glavi.

Ovih dana desio se na ovdašnjem sveučilištu jedan slučaj, i ne će biti loše, ako ga sazna ta uzdanica »svoga« naroda i posmatrači ovog gibanja.

Prije 5—6 dana došao je ovamo Dr. Vajler, profesor iz Engleske. Tri večeri držao je u jednoj sveučilišnoj dvorani predavanje, a uz to je držao i više konferencija. Kroz cijelo vrijeme govorio je o kršćanstvu: njegovu postanju, njegovim ustanovama i njegovu utjecaju na život onih naroda, koji ga primiše. Upozoruje — makar i indirektno — na bojazan, koja prijete od nekršćana, a naročito onih na dalekom Istoku. Traži, da se oživi kršćanska nauka, da se ide stopama Isusa Hrista. Prikazuje potrebu ujedinjenja kršćanske mladosti. Poziva da se i na ovom sveučilištu osnuje filijala »Svjetskog Kršćanskog Saveza Studenata«. Taj savez broji 140.000 članova. Ima na stotine svojih filijala po raznim univerzitetima. U njemu su zastupani Amerikanci, Francuzi, Englezi, Nijemci, Rusi, Poljaci, Srbi, (Interesantno, zar ne? Op. ur.) itd. Na svima kontinentima on ima svoje podružnice. Indija, Kina i Japan glavno je težište nje-

gova rada. Zaštićuju ga i potpomažu sve kršćanske države. On je izdao do danas preko 400 svojih religioznih knjiga i brošura, koje sa prevedene na sve jezike Saveza. Gosp. Dr. Vajler nam je na konferencijama pokazivao takovih knjiga, koje je izdala »Hrišćanska Zajednica Studenata Beogradskog Univerziteta*). Pokazivao nam je te knjige takogjer na ruskom jeziku, koje je izdao savez u Rusiji. Dr. Vajler je dijelio te knjige ovdašnjim studentima, a u koliko ih nije moglo doći, pobilježio je adrese i spremio ih iz Engleske. Zadaća tog »Svjetskog Kršćanskog Saveza Studenata« jest u glavnom:

1. Da grupiše i ujedini sve studente, koji teže jednom istom idealu moralnog života, zasonvanom na učenju Spasitelja — Isusa Hrista«.

2. »Da radi na poboljšanju cjelokupnog socialnog a naročito moralnog i duhovnog života studenata«.

3. »Da teorijskim poučavanjem naučnih metoda rada na ovome polju ličnim primjernim životom svojih članova i njihovim vježbanjem o vršenju dobrih djela pripomogne što uspješnijem ostvarenju hrišćanskih ideala u svim granama privatnog i javnog života«**).

Ne će biti na odmet ako se ovo znadne Neka se paralelizira!

U Zagrebu, 10. marta 1913.

Musliman Akademičar.

*) Bilo bi nam vrlo drago, kad bi nam gospodin dopisnik poslao jedan primjerak ove knjižice. Op. ur.

**) Iz predavanja Dr. Džon R. Motoa: „Uticaj univerziteta na modernu kulturu — Nauka i religija". Izdala „Hrišć. Zajednica Stud. Beogr. Univerziteta 19,1."

Iz islamskog svijeta.

Muslimani na Sundajskom arhipelagu. Sundajskim otočjem zovemo skup viših i manjih ostrva, koja se nalaze megju Indo-Kinom i Australijom. Najglavnija su od ovih ostrva Sumatra (3,500.000 stanovnika), Java (30,000.000 stanovnika), Borneo (2,500.000 stanovnika), Celebes (2,000 000 stanovnika). Stanovništvo je ovih svih otoka gotovo isključivo muslimansko.

Kako je poznato Sundajski je arhipelag, — osim sjevernog dijela Bornea, koji pripada Engleskoj — pod upravom Holandije ili Nizozemske, koja i sama nemoćna i mala država, uvijek tjera nasilničku politiku prema muslimanskom pučanstvu ovih otoka i svim se nezakonitim sredstvima poslužuje, da mu onemogućiti svaki napredak. Na pr. ako jedan musliman zaželi u najbliži susjedni grad putovati, prije svega on treba od vlasti putni list isposlovati. Pa i taj putni list, koji se inače sa hiljadu muka dobiva, treba skupo platiti.

Narod ovih otoka ni od sebe nije mario škole otvarati, a državne škole, u kojima je predavanje islamske povjesti strogo zabranjeno, posve su u primitivnom stanju.

Što se tiče izdavanja novina muslimani su i tog prava lišeni. Dapače vlast i samim hadžijama, bojeći se da ne uspostave odnošaje sa muslimanima drugih zemalja, stavlja hiljadu zapreka i time ih sprečaje i od vršenja vjerskih obreda.

Ali svijet je ovaj pozornica mnogih revolucija. Veliki je Bog pomogao i ovim bijednicima. Rusko-japanski rat, koji se je, iznenadivši cijeli kulturni svijet, svršio sa porazom Rusa, a sa pobjedom Japanaca, otvorio je oči i muslimanima kod Dalekog Istoka.

I oni su počeli izdavati novine, otvarati škole i osnivati razna društva. Pa i sama fanatična Holandija, uvjerivši se da joj se je više uzaludno truditi, da stane na put ovom spasonosnom pokretu muslimana, primorana je bila promijeniti politiku i mnoge nove škole otvoriti, tako da sada na Sundajskom arhipelagu, što narodnih što državnih ima na hiljade škola. A broj se muslimanske, štampe svakim danom povećaje.

Uspostavom republike u Kini javanezki su se muslimani još bolje osvijestili. Njihovo društvo »Engjumeni Islam«, kojemu je svrha znanstveno i ekonomsko podizanje muslimana, danas broji na hiljade marljivih i zauzetih članova u cijeloj zemlji. Društva ova takogjer svim silama nastoje, da narod sve svoje životne potrebe iz zemaljskih proizvoda podmiruje i da bez velike nužde stranu robu ne uzimlje. Tako su se u narodu počele nove napredne misli ragjati i mjestna trgovina i industrija napredovati, a novac koji je prije ulazio u džepove Evropejaca, sada ostaje u zemlji.

Mlagja je inteligencija osnovala i jedno drugo društvo sa svrhom da megju pučanstvom neznanje suzbij a znanost i nauku širi. Ovo je mlado društvo do sada polučilo sjajnih uspjeha, jerbo je narod uvjerilo o blagodatima slobodnog i kulturnog života. Osim ovih postoji još jedrio i treće društvo, kojemu je cilj da megju muslimanima uspostavi istinito jedinstvo i vječitu slogu.

U mjesecu augustu prošle godine, dogodio se je jedan slučaj osobite važnosti:

Holandezka je vlada, prilikom godišnjice svoje nezavisnosti htjela upriličiti veliku proslavu i na Sundajskom otočju i zato je razaslala proglase na cijeli narod, pozivajući ga da se ovoj proslavi i veselju u što višem broju priključi. Ali muslimanski uglednici i novinari ne samo da se tim pozivima nijesu htjeli odazvati, nego su i sam narod od toga odvrćali govoreći mu: »Budući da u našoj zemlji nema slobode i budući da je naša nezavisnost po silničkom napadaju drugog naroda uništena, besmisleno je i pomisliti da bi se mi priključivali jubileju slobode i nezavisnosti tog naroda«.

Naravno da je vlada ove sve muslimanske odličnjake i novinare s mjesta aretirala i u zatvor strpala. Ali kad je protiv toga sav narod ustao, i vlada je morala popustiti.

Na isti je način i Lord Harding, morao popustiti prema indijskim muslimanima kad su ovi ustankom zaprijetili,

Javanezki muslimani izdaju i u Kairu jedne novine na svom jeziku, kojim je cilj osiguranje sloge i napretka svih Javaneza i svih muslimana. Njihova je ljubav prama Hilafetu velika, oni i srcem i dušom žele da hilafet povrati svoju staru slavu i moć.

Neka im je veliki Allah na pomoći!

S. B.

Književnost.

Ibni Ružd i Imami Gazali. Die Hauptlehren des Averroes nach seinen Schrift: Die Widerlegung des Gazali. Aus dem arabischen Originale iibersetzt und erläutert. Bonn, A. Marcus und E. Webers Verlag (Dr. Jur. Albert Ahn), 1913, in-8, XVI-355 s

Od mnogo se stoljeća na Zapadu bave proučavanjem genijalnih djela znamenitih islamskih filozofa, Ibni Rušda (Averroes) i Imami Gazalije; o njima i njihovim djelima napisan je velik broj knjiga, među kojima ih je mnogo prvoga reda. Ali tomu je tek jedno dva decenija, od kako se je ideja, koju je *Zapad* o ovim islamskim veleumima imao, poslije radova gg. de Boer-a, L. Gauthier-a'), Carra de Vaux- a i Miguel Asin-a, jako modifikovala, pošto su isti ispravili svojim važnim djelima mnoga pogrešna mišljenja o velikim islamskim filozofima. Sada g. M. Horten objelodanjuje jedno novo djelo pod gornjim naslovom o Ibni Rušdu, koje nadmašuje sva doadanja izdanja ove vrste.

Obično se je Ibni Ružd smatrao kao branitelj slobodnog vjerovanja (t. j. pravo za svakog razumnog čovjeka, da ne vjeruje drukčije nego kako mu može individualni razum potvrditi) i pristaša grčke filozofije, koja je u opreci sa mističnom filozofijom Imami Gazalije. G. M. Horten uz ovo mišljenje ne pristaje. Ibni Ružd je — zaključuje on na temelju svojih istraživanja — bio dobro uvjereni i gorljivi musliman, željan da pomiri znanost i religiju.

G. M. Horten je preveo i potanko komentarisao znamenito Ibni Ruždovo djelo Tehaf. u t - e t - T e h a - f u t, koje je odgovor na Imami Gazalijino djelo Tehafut-oll-Felasife. Prema istraživanjima španjolskog profesora g. Miguel-Asina, riječ Tehafut u pravom smislu ne znači »rušenje«, kako se je to držalo dugo vremena, nego »naglost« ili »prenagljenje« ili pak »oskudica« razmišljanja ; dakle prvi bi naslov trebali prevoditi sa »prenagljenje naglosti«, a drugi sa »prenagljenje filozofa«. Tako g. Horten, protumačivši svaki filozofski izraz napose, čini vrlo zanimljiva zblizenja.

U uvodu ovog važnog djela razjašnjena su i protumačena slijedeća filozofska pravila: Prvo je znamenito *ex uno non fit niši unum*; u svakoj vrsti ima jedan djelujući prauzrok, koji upravlja svim stvarima. Drugo je,

') La theorie d' Ibn Rochd (Averroes) sur les rapports de la religion et de la philosophie. In-8 P-rix: 5 fr,

da je znanost podvrgnuta revelaciji. Bog je vječiti prauzrok; on poznaje bića; njegovo znanje proizvagja stvari. Znanost i vjera moraju se izmiriti; što je naravno, ne može biti vrhunaravno.

Ovo krasno djelo završeno je jednim dodatkom, u kojem su protumačene neke tačke Ibni Ruždove filozofije, te „potpunim potpisima, koji dozvoljuju da se svi raspravljani predmeti i citirana imena mogu odmah i vrlo lahko naći.

S. Eakamović.

„Uzroci propadanju islamskih naroda“. (Nast.)

Ignorant jedan! Pravih hadisa, koje sadržaje *Buhara šerif*« i »Muslim« nije mogao niko krivotvoriti, jer njihova je istinitost najstrožije ispitana po najvjerodostojnijim ljudima, koji su svojim životom dokazali i da su pravedni, moralni i istinolj ubij ivi i kojima su od pregjasa usta na usta hadisi prešli.

Hadisa imade u glavnom tri vrste, obzirom na njihovu vjerodostojnost i to: *mutevatir*, mešhur i *ah ad*.

Mutevatir je tradicija, koja se je od mnogo ljudi s koljena na koljeno prenosila i tako utvrgjena kao riječ ili djelo velikog našeg pejanbera. Mešhur je slabijeg izvora, a *ahaad* je opet onaj hadis, što su ga pojedini ljudi očuvali na pameti i saopćili skupljačima pejanberovih tradicija.

Prve vrste ovih hadisa skupljene su u gore spomenutim djelima i potkrijepljeni nepobitnim hirstoričkim argumentima kao riječi i djela uzvišenog Božijeg poslanika. Prama tom samo ignorant, kao što je Hotić, — može reći, da je reakcija hadise krivotvorila. Istina bilo je slučajeva, gdje su nekoje riječi i fraze pojedinih islamskih velikih učenjaka prenošene kao hadisi, ali i te sve riječi sadržaju smisao, koji je vrijedan da oplemeni i uputi na pravi put. Nu to su male iznimke.

Hotić veli, da je reakcija u Islamu svaku slobodu kritike smatrala atentatom na vjeru, a bijednik se pri tom i ne sjeća onog slobodnog raspravljanja o najdelikatnijim filozofsko-reljgionim pitanjima za vrijeme halife Memuna; on se ne sjeća ili ne će da se sjeti liberalnog Ibni Ruždova mišljenja i izlaganja o problemu ljudske duše i sudnjeg dana.

Alija bre, pročitaj — ako arapski znaš — »Tehafututtehafut«; zaviri malo u Farabiju, Ibni Sina-a, Raziju, Zimahšeriju i dr., pa ćeš se uvjeriti, da reakcija u Islamu nije proti slobodnoj kritici.

Govoreći o nepraktičnosti i nevaljanosti elementarne odgoje kod muslimana, u čemu donekle ima pravo, Hotić se protivi što se islamska djeca, koja se još ni u vidljivom svijetu ne mogu snaći, uvode u područje metafizike, gdje im se hoće *na neki tobože zoran način da prikaže biće netjelesnog i nevidljivog Boga*. Mi pak velimo, da bi svi muslimani bili u pogledu vjerovanja i vjerskog osjećanja slični Aliji Hotiću, da im se nije u djetinstvu prikizivalo od strane odgojitelja Božije biće pomoću njegovih atributa. U mlado se doba vjera usagjuje u srce i kalemi na dušu, jer poslovice veli: »Star se vlah nikad ne poturči«,

Hotić se u daljnjem svom izlaganju dotiče i anketa koje su prije dvije godine sazivane u svrhu reforme mektebi ibtidaijja, pa veli, da su njihovi članovi — osim nekih časnih iznimaka — bili *nekakovi učeni zastupnici analfabeta, ljudi koji danas više ne znaju, nego što je znao koji tekijski šejh prije više stoljeća.*

Mi se ovdje ne ćemo postavljati kao branitelji anketnih članova, jer znamo da svi oni stoje visoko nad Hotićem i svojom spremom i poznavanjem samog predmeta, o kojem su raspravljali. Samo će mo upitati pametnog Hotića, da li on zna, da su prije nekoliko stoljeća — na žalost ne danas — tekije bile rasadišta prosvjete i kulture, a šejhovi, koje on onako s visoka omalovažuje, ljudi široke naobrazbe, dapače mnogi između njih najveći umnici i filozofi. Ta ko je i šta je bio Mevlana Dželaluddin Rumija, autor glasovite »Mesnevije«, Mevlana Džamija, pisac »Beharistana«, Šejhi Ekber Muhiddin Arabija, autor preko pet sto djela i najveći mistični filozof sviju vjekova, pa šejh Galib genialni pjesnik »Ljepote i Ljubavi« i mnogi drugi veliki ljudi Istoka. Nijesu li oni svi bili tekijski šejhovi, gospodine Hotiću. I zašto ih ti jedan umni patuljak omalovažuješ, kad se njima i njihovim djelima dive najveći evropski učenjaci? (Nastaviće se).

Kulturne bilješke.

Instalacija novog reisul-uleme. Prošli četvrtak (26. marta) bez sumnje će ostati dugo vremena u uspomeni bosansko-hercegovačkih muslimana. Taj dan je u Sarajevu obavljena svečana instalacija našeg novog vrhovnog vjerskog poglavice, kojoj je prisustvovalo na hiljade pravovjernih iz Sarajeva i cijele domovine.

Sarajevski su svi listovi opširno prikazali tok ove velike islamske svečanosti, kakove kod nas nije nikad do sad bilo, pa je suviše da i mi o njoj opširnije govorimo. Mi ćemo samo zamoliti velikog Allaha, neka dadne snage, sebata i sabura našem dragom reis ef. u vršenju njegove svete ali i teške zadaće i neka svaki njegov pothvat i rad na hajru Islama blagoslovi i uspjehom okruni!

**Fuzija Džemijjeti ilmije i muallimsko-ima-
mskog društva.** Na 27. marta, dakle dan poslije svečane instalacije našeg novog reisul-uleme, presvijetlog gospodina Hadži Mehmed Džemaluddin ef. Čauševića obdržavala se u Sarajevu zajednička skupština bos.-herc, ilmijanskog društva, i muallimskog imamskog udruženja koja je imala svrhu pretresti pitanje o fuziji Ovih obaju društava.

Skupština je prihvatila tu fuziju i promjenu statuta, te su oba dosadnja društvena odbora otstupila, a mjesto njih izabran je jedan odbor od dvadeset i dva člana, koji se je pod predsjedništvom presvijetlog reis efendije konstituirao. Novi odbor Džem'ijjeti ilmije stvorio je — kako čujemo — zaključak, da se osnuje novi društveni organ pod imenom »Novi Misbah«, koji će izlaziti mjesto do-

sadašnjih listova »Muallima« i »Misbaha«. Da Bog da s hajrom!

Potreba sjedinjenja careve i begove knjižnice.

Između najkorisnijih kulturnih ustanova, između najdjelotvornijih faktora u prosvjećivanju naroda, bez sumnje su javne knjižnice i kjutubhane. Kao što danas u civilizovanim narodima imaju svoje knjižnice sva društva i korporacije — dapače i po selima — tako su i u prošlim vremenima svi kulturniji narodi osnivali ove koristonosne institucije, kako bi se svaki pismeni čovjek mogao koristiti i proširiti horizont svoje naobrazbe i znanja. U ovom pogledu mi ćemo samo na Arape jedan pogled baciti. Arapi, zagrijani i potaknuti uzvišenom naukom Islama na prosvjetni i kulturni rad, svugdje kud su doprli, osnivali su ovakove knjižnice, kraj ostalog svog djelovanja oko kulturnog podizanja onih naroda, koje su potčinili. Poznato je, koliko je velikih javnih knjižnica bilo u Bagdadu za vrijeme nesretnog halife Mu'tesam Billaha, što ih je poslije zloglasni mongolski tiranin Helagu sve u Tigrisu potopio. Takogjer je poznato, koliko je u Anda-luziji bilo knjižnica za vrijeme arapske vladavine, naročito u doba pjesnika vladara Hakema II., koji je u samoj svojoj biblioteci imao oko 600.000 knjiga. Arape su u ovom pogledu oponašali Turci, a i naši djedovi, koji su ostavili i u Turskoj — kad su njom vladali — i u svojoj domovini mnogo javnih knjižnica, pomoću kojih će svako moći svoje znanje i naobrazbu proširiti. Mi ćemo tom samo jedan primjer ovdje navesti. N. pr. veliki dobrotvor Gazi Husrev beg — kad je bio na Bosni dvadesetosam-godišnji valija, između ostalih svojih dobrotvornih djela, ostavio je u Sarajevu i jednu kjutubhanu, kojoj je odredio i izvjesni dio od prihoda svog vakufa za održavanje. Careva džamija ima takogjer svoju knjižnicu. Obje ove knjižnice sadržavaju mnogo i mnogo učenih i umjetnih djela iz stare arapske, perzijske i turske literature, ali obje knjižnice danas ne odgovaraju svojoj svrsi, jer nijesu pristupačne nikom između nas, koji ne poznajemo istočne jezike. Stoga je prije nekoliko dana »Musi. Sloge« donijela jedan vrlo lijep članak, u kojem poziva vakuf, mearifski sabor, da stvori zaključak, kako bi se obje ove - knjižnice sjedinile, a i nadopunile novovjekom literaturom znanosti, te našim i stranim književnim djelima, da naši ljudi, istočno i zapadno naobrazovani, imadnu prilike, da prošire svoje znanje i naobrazbu.

Mi čujemo, da je ovaj apel »Musi. Sloge« našao odziva među većinom poslanika vakuf, mearifskog sabora, te da će oni nastojati, da se svakako obavi sjedinjenje careve i begove biblioteke i da se ona popuni djelima iz novije istočne i zapadne literature.

Ostvarili se ova misao sjedinjenja i nadopunjka mi ćemo to najoduševljenije pozdraviti, jer smo uvjereni, da će obje knjižnice tek onda moći koristiti muslimanima.

X.

Reorganizacija medresa. Vakufsko mearifski sabor votirao je u ovogodišnjem proračunu svotu od

80.000 kruna za reorganizaciju medresa. Ove će se medrese osnovati po okružnim mjestima Bosne i Hercegovine, a nastavni će plan za ove medrese izraditi prosvjetni odbor vakuf, mearifskog sabora u sporazumu sa ulema medžlisom.

Povišenje plaće muallimima. Vakufsko mearif. sabor zaključio je, da se muallimima na mektebi iptidaijama povisi plaća pa je primljen predlog proračunskog odbora, koji glasi:

1. Muallimi iptidaija u okružnim mjestima zadržaju svoja dosadašnja bariva.

2. Muallimi evelima u kotarskim mjestima i selima daje se 600 kruna temeljne plaće i 200 kruna doplatka tako, da im beriva u buduće iznose do 800 kruna godišnje.

3. Muallimi sanijama u kotarskim i seoskim mjestima daje se plaća 480 kruna godišnje.

4. Muallimi sanijama u kotarskim i saoskim mjestima daje se plaća 480 kruna i 15% u iznosu 552 kruna godišnje.

5. Muallimi salisima u kotarima i seoskim mjestima daje se 15% doplatka na plaću od 260 kruna tako, da im godišnja beriva iznose 414 kruna.

Klub muslimana akademičara iz Hercegovine u Beču i društvo za proučavanje Islama u Berlinu. Mi smo u svoje vrijeme javili, da je u Beču osnovan klub muslimana akademičara iz Bosne i Hercegovine, kojemu je glavna svrha rad oko kulturnog i ekonomskog podizanja našeg zapuštenog milleta, bez ikakvih nacionalnih i narodnosnih tendencija. Ovaj klub sačinjava većina naših — i to svijesnih islamskih — akademičara u Beču, s toga rad društva već sada vrlo napreduje. Kao ekletantan dokaz, da klub muslimana akademičara ne ljenčari i vrijeme ne troši u kojekakove besposlice i nacionalno-političke raspre nego da živo i intenzivno djeluje na koristi Islamijeta, donosimo ovdje pismo, koje nam je društveni potpredsjednik, gosp. Muharembeg Dubravić poslao. To pismo glasi:

S radošću konstatujemo, da je u Berlinu osnovano društvo za proučavanje Islama. (Gesellschaft für Islamkunde). Mi smo se obratili na to društvo i potanje se in formirali o njegovoj svrhi, te vam možemo ovo saopćiti:

Društvo, koje već sada broji oko 400 članova iz raznih islamskih krajeva, bavi se proučavanjem islamskih [ustanova, te života i običaja muslimana cijelog svijeta,] prikupljajući u svojoj biblioteci razne knjige, novine i izvješća svojih članova, a samo izdavajući svoju reviju (časopis). Članovi plaćaju najmanje godišnje 6 maraka (K 707) i za to dobivaju društveni list. I mi smo stupili kao član toga društva, pa nas je ono zamolilo, da ga što češće vjerno informišemo o prilikama bosansko-hercegovačkih muslimana i da ga preporučimo muslimanima. Mi ovim najtoplije preporučujemo ovo društvo i njegov list braći muslimanima, koji poznaju njemački jezik,

a one koji bi rado u njemu pisali, a ne poznaju njemačkog jezika, molimo da svoje radove upute na naš klub, gdje će se prevesti i poslati listu, a sami će klub od vremena do vremena važnije stvari prevagjati za naš svijet i upoznavati ga s prilikama u ostalim islamskim krajevima.

Klub muslimana akademičara u "Beču.

Nas neizmerno veseli agilnost i islamski rad ovog našeg jedinog čisto muslimanskog akademskog društva i mi mu možemo samo izraziti svoju hvalu i priznanje na ovom njegovu spasonosnom djelovanju. Samo napred uzdanice naša, a „Biser“ će marno pratiti tvoj rad i muslimane o njemu izvješćivati. Njegovi će stupci biti vazda otvoreni svjema vašim radovima, koje budete na naš jezik prevodili iz lista Društva za proučavanje Islama u Berlinu. Samo napred za sveti Islam!

Poruke i odgovori uredništva.

Zilkida A. Tuzlanka n T. Pošiljku smo primili, ali je u ovaj dvobroj nijesmo ni uz najbolju volju mogli uvrstiti usljed prenatrpanog gradiva. U narednom će broju izići. M. selam.

Brćcima u B. Onog efendiju možete uvjeriti, da mi nijesmo protivnici arebice, nego da smo dapače najveći njeni ljubitelji i zagovornici. Ako »Biser« nema naslova arebicom, po tom nije opravdano zaključivati, da je njen protivnik. U ostalom mi ćemo i naslov lista, a i nekoje u originalu arapske i turske citate pojedinih radova početi arapskim hurufatom donositi, čim tiskari arapska slova dogju. M. selam.

A. R. u F. Čudo! Ti nam se još nikako ne javljaš. Daj, brate panislamski, preni se iza Sna i prihvati svoje oštro pero, jer od Tebe »Biser« mnogo očekuje. Panislamistički ti pozdrav.

M. Z. u O. Podijeljujemo Ti ukor zbog nehaja prema »Biseru«, a šaljemo ti ujedno bratski selam.

M. A. u K. Vaše divne stihove: *Tirani su u zulumu pretjerali I zakone sve državnne poderali...* mi smo preinačili ovako:

Stihotvorci su gnjavažom pretjerali Stog smo brate, vašu pjesmu poderali.

Ispravak. U dvanaestom broju »Bisera« u uvodnom članku Panislamizam i Panturcizam« potkralo nam se je više pokrupnih pogrešaka, koje ovdje ispravljamo:

Na 178. strani (prvi stupac, dvadeseti redak) stoji »panislamizam«, a treba stajati panturcizam«.

Na istoj strani (drugi stupac, dvadeset osmi redak) mjesto »raka« treba da stoji »raca«.

Na str. 179. (prvi stupac, prvi redak) mjesto »Tiirk Ki«, treba da stoji »Tiirk Ili«.

Na istoj strani (prvi stupac, četrdeset redak) iza riječi »posvećuju«, ispušten je stav »Maloj Aziji, svojoj pravoj domovini i da malo rade«.

Na istoj strani (drugi stupac, trinaesti redak) iza, riječi »umišljenom primicanju«, ispušteno je »jedne turske imperije, zamjenjuju«.